

Ardahan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı

**ÖZBEK TÜRKÇESİ VE TÜRKİYE TÜRKÇESİNDEKİ
EŞ DEĞER VE YALANCI EŞ DEĞER DEYİMLER**

Yüksek Lisans Tezi

Çağdaş KEÇECİ

Dr. Öğr. Üyesi Mayrambek OROZOBAYEV

Ardahan, 2018

KABUL VE ONAY

Çağdaş KEÇECİ tarafından hazırlanan "Özbek Türkçesi ve Türkiye Türkçesindeki Eş Değer ve Yalancı Eş Değer Deyimler" başlıklı bu çalışma, ... tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda OY BİRLİĞİ / OY ÇOKLUĞU ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans olarak kabul edilmiştir.

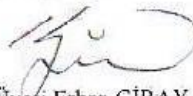
Prof. Dr. Ceval KAYA

(Başkan)

Dr. Öğr. Üyesi Mayrambek OROZOBAYEV

(Danışman)

Dr. Öğr. Üyesi Erhan GİRAY

(Üye)

02.10.2018

Yukarıda imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Dr. Öğr. Üyesi Zafer Aykanat

Enstitü Müdürü

BİLDİRİM

Ardahan Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmenliğine göre hazırlamış olduğum “Özbek Türkçesi ve Türkiye Türkçesindeki Eş Değer ve Yalancı Eş Değer Deyimler” adlı tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt ederim.

Çağdaş Keçeci

ÖNSÖZ

Türkoloji çalışmalarında, lehçeler arası aktarma konusu her zaman gündemde olmuştur. Son zamanlarda bu çalışmalarda yalancı eş değerli sözcüklerin aktarma ile sorun yarattığı öne sürülerek konuyla ilgili birçok tez ele alınmıştır.

Bu çalışmada, Özbek Türkçesiyle Türkiye Türkçesindeki eş değer ve Yalancı Eş Değer deyimlerin tespit edilmesi ve bunların eş değerlik türlerine göre benzerlik ve farklılıklarının ölçüsü, bunları birbirlerinden ayıran dilsel unsurların belirlenmesi amaçlanmıştır. Ayrıca bu iki lehçe arasında yapılacak aktarmalardaki ortaya çıkan bazı problemlerin çözümünde katkıda bulunmak da çalışmamızın diğer hedeflerindedir. Bunun için karşılaştırma yöntemine başvurularak ilgili kaynaklardan Türkiye Türkçesi ve Özbek Türkçesindeki deyimlerin taraması yapılmış ve önce şekil olarak benzer veya yakın olan deyimler tespit edilmiş, daha sonra bu deyimlerin şekil ve anlam açısından örtüşmesine göre tam eş değerli deyimler, kısmi eş değerli deyimler, tam yalancı eş değerli deyimler ve kısmi yalancı eş değerli deyimler olarak dört gruba ayrılarak değerlendirilmiştir. Böylece Türkiye Türkçesi ve Özbek Türkçesindeki eş değer ve yalancı eş değerlik özelliğine sahip deyimlerin miktarı, ses, şekil ve anlam açısından örtüşme oranları tespit edilerek bu konuyla ilgili bundan sonraki bilimsel çalışmalara ışık tutması ve bu lehçeler arasında yapılacak aktarmalarda ortaya çıkacak sorunların giderilmesinde yararlı olacağı düşünülmüştür.

Bu çalışmada yol gösteren, yardımlarını hiçbir zaman esirgemeyen tez danışmanım Dr.Ögr.Üyesi Mayrambek Orozobayev'e sonsuz teşekkür ederim.

ÖZET

KEÇECİ Çağdaş. Özbek Türkçesi ve Türkiye Türkçesindeki Eş Değer Deyimler, Yüksek Lisans Tezi, Ardahan, 2018.

Tezimizin konusu, Özbek Türkçesi ile Türkiye Türkçesindeki eş değerli ve yalancı eş değerli deyimlerin karşılaştırmalı yöntemle ses, şekil ve anlam bakımından incelenmesidir. Tez, *Giriş*, *İnceleme* ve *Sonuç* kısımlarından oluşmaktadır.

Tezin *Giriş* bölümünde çalışmamızın konusu, amacı, sınırlılıkları ve kullanılan yöntem hakkında bilgi verilmiştir. Çalışmamızın *İnceleme* kısmı ise, iki ana bölümden oluşmaktadır. I. Bölüm’de tezimizin konusu olan deyimler, “eş değer”, “yalancı eş değer” terimleri, Özbek Türkçesinin ses özellikleri ve konuyla ilgili bugüne kadar yapılmış diğer çalışmalar üzerinde durulmuştur. Tezin ana konusu olan Özbek Türkçesi ve Türkiye Türkçesindeki eş değer deyimler çalışmamızın 2. Bölüm’ünde ele alınmıştır. Söz konusu deyimler, bu bölümde 1) Tam Eş Değer Deyimler; 2) Kısmî Eş Değer Deyimler; 3) Tam Yalancı Eş Değer Deyimler; 4) Kısmî Yalancı Eş Değer Deyimler başlıkları altında incelenmiştir.

Çalışmamızın *Sonuç* kısmında ise, *İnceleme* kısmındaki verilerin değerlendirilmesi sonucu elde edilen tespitlere yer verilmiştir. Bu kısma ayrıca Özbek Türkçesi ve Türkiye Türkçesindeki eş değer ve yalancı eş değer deyimlerin listesi de ilave edilmiştir.

Çalışmamız *Kaynakça* kısmıyla sona ermektedir.

Anahtar kelimeler: eş değerlik, yalancı eş değerlik, deyimler, Özbek Türkçesi

ABSTRACT

KEÇECİ Çağdaş. Equivalent Idioms in Uzbek Turkish and Turkey Turkish, Master Dissertation, Ardahan, 2018

The subject of the dissertation is examination of equivalent idioms in Uzbek Turkish and Turkey Turkish in terms of sound, form and meaning via comparative method. This dissertation is composed of introduction, examination and result sections. Information about the subject, purpose, limits and the methods of the study is given in the introduction part of the dissertation.

The examination section of the study consists of two main sections. In the first section, "equivalence", "false-equivalence" terms which are the main focus of the study, the voice features of Uzbek Turkish, and other studies that are related to this topic, are emphasized. Equivalent idioms in Uzbek Turkish and Turkey Turkish, which are main subject of this dissertation, are examined in the second chapter of the study. The mentioned idioms are examined under the titles of 1) Full Equivalent Idioms; 2) Partial Equivalent Idioms; 3) Full False Equivalent Idioms; 4) Partial False Equivalent Idioms.

In the conclusion section of our study the results that are obtained from the evaluation of the data in the Review section, are given. The list of equivalent idioms in Uzbek Turkish and Turkey Turkish is also added in this section. The study ends with the bibliography.

Keywords: Equivalence, False equivalence, Idioms, Uzbek Turkish

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	
BİLDİRİM	
ÖNSÖZ	IV
ÖZET	V
ABSTRACT	VI
İÇİNDEKİLER	VII
KISALTMALAR	IX
ÇEVİRİYAZI (TRANSKRİPSYON) İŞARETLERİ	X
GİRİŞ	1
1. Tezin Konusu	1
2. Tezin Amacı	1
3. Tezin İnceleme Yolu.....	1
4. Kapsam ve Sınırlılıklar	2
İNCELEME	3
I. BÖLÜM	4
1. EŞ DEĞERLİK VE YALANCI EŞ DEĞERLİK	4
1.1. Eş değerlik	4
1.2. Yalancı Eş Değerlik	6
1.3. Eş Değerlik ve Yalancı Eş Değerlik İle İlgili Çalışmalar	7
2. DEYİMLER	9
3. ÖZBEK TÜRKÇESİ	11
3.1. Ses Özellikleri.....	13
3.2. Şekil Bilgisi Özellikleri.....	14
II. BÖLÜM	17
ÖZBEK TÜRKÇESİ VE TÜRKİYE TÜRKÇESİNDEKİ EŞ DEĞER VE YALANCI EŞ DEĞER DEYİMLER	17
2.1. Eş Değer Deyimler	17
2.1.1 Tam Eş Değer Deyimler	17
2.1.2 Kısmî Eş Değer Deyimler	27
2.2. Yalancı Eş Değer Deyimler.....	36
2.2.1. Tam Yalancı Eş Değer Deyimler	36
2.2.1.1 Kökeni Aynı, Şekilce Kısmen Benzeşen Ve Anlamca Örtüşmeyen Deyimler.....	44

2.2.2. Kısmî Yalancı Eş Değer Deyimler.....	45
SONUÇ.....	49
Eş Değer Deyimlerin Listesi.....	50
KAYNAKÇA.....	56

KISALTMALAR

- ADS** Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü (Türk Dil Kurumu'nun genel ağ sayfası)
- C.** cilt
- EDPT.** Clauson Sir Gerard, An Etimological Dictionary of Pre-Thirteenth – Centiry Turkish, Oxford 1972.
- GTS.** Güncel Türkçe Sözlük (Türk Dil Kurumu'nun genel ağ sayfası)
- ÖT.** Özbek Türkçesi
- ÖTİL.** Özbek Tiliniñ İzähli Luğati, İzdatel'stvo Russkiy Yazık, Moskva 1981.
- ÖİFL.** Rähmätülläyev, Şävkät, Özbek Tiliniñ İzähli Frazeologik Luğati. Oqıtuvçı Näşriyâti. Tâşkent 1978.
- ÖTADS.** İbrahim Yoldaşev, Tuncay Öztürk, Yüksel Öztürk, Özbek-Türk Atasözleri ve Deyimleri Sözlüğü. Taşkent 1998.
- S.** Sayı
- s.** sayfa
- TLG.** Türk Lehçeleri Grameri. Ed. A. B. Ercilasun. Akçağ, Ankara 2012.
- TT.** Türkiye Türkçesi

ÇEVİRİYAZI (TRANSKRİPSYON) İŞARETLERİ

ä – açık e (a ile e ünlüsünün arasındaki bir ses)

â – yuvarlak a (a ile o ünlüsünün arasında bir ses)

ķ - art damaksıl k ünsüzü

GİRİŞ

1. Tezin Konusu

Çalışmanın konusu Özbek Türkçesi ve Türkiye Türkçesindeki eş değer ve yalancı eş değer deyimlerin tespiti ve karşılaştırılmasıdır.

2. Tezin Amacı

Türk lehçeleri arasındaki eş değerlikle ilgili bugüne kadar yapılan bilimsel çalışmalar genellikle karşılaştırılan lehçelerin sözcük varlığı, daha doğrusu kelimeler ile sınırlı kalmıştır. Halbuki, eş değer dilsel malzemeler kelimelerin dışında deyimlerde de göze çarpmaktadır. Deyimlerdeki eş değerlik konusuyla ilgili günümüzde gerek Türkiye’de gerekse yurtdışında yeterli çalışma yoktur. Öte yandan Türkçenin önemli bir kolu olan Özbekçe üzerindeki çalışmalar da ülkemizde istenilen seviyede değildir. Dolayısıyla, hem araştırmacıların bu konulara dikkatlerini çekmek, hem de bu boşluğun doldurulmasına az da olsa katkıda bulunmak “Özbek Türkçesi ve Türkiye Türkçesindeki Eş Değer Deyimler” başlıklı çalışmamızın temel amacı olmuştur.

Ayrıca bu çalışmada Özbek Türkçesi ve Türkiye Türkçesindeki tam eş değer, kısmî eş değer, tam yalancı eş değer ve kısmî yalancı eş değer deyimler tespit edilerek bu iki lehçe arası aktarmalarda yaşanan bazı problemlerin çözülmesi de hedeflenmiştir.

3. Tezin İnceleme Yolu

Tezin hazırlanışında izlediğimiz yolu şu şekilde sıralamak mümkündür: İlk önce çalışmamızın temel kaynaklarından olan *Özbek Tiliniñ İzâhli Frazelogik Luğâti* (Râhmâtullâyeve, 1978) ve *Özbek-Türk Atasözleri ve Deyimleri Sözlüğü* (Yoldaşev, Öztürk ve Öztürk, 1998) titizlikle taranmış ve adı geçen sözlüklerdeki her bir deyim için karşılığı Türk Dil Kurumunun genel ağ sayfasında yer alan Sözlükler kısmındaki Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü ve Güncel Türkçe Sözlük’ün arama

kutusundan aranarak tespit edilmeye çalışılmıştır. Daha sonra eş değer olduğu tespit edilen deyimler, eş değerlik seviyesi ve özelliklerine göre *tam eş değer deyimler*, *kısmî eş değer deyimler*, *tam yalancı eş değer deyimler* ve *kısmî yalancı eş değer deyimler* şeklinde gruplandırılmıştır. Bu gruplar çerçevesinde karşılaştırılan deyimlerin her iki lehçeye ait bazı dikkat çeken özellikleri, ortaya çıkan veriler her grubun sonunda ayrıntılı olarak ele alınmış ve bunlar sonuç kısmında da genel olarak değerlendirilmiştir.

4. Kapsam ve Sınırlılıklar

Tezin içeriği Özbek Türkçesi ve Türkiye Türkçesindeki eş değer ve yalancı eş değer deyimler ve bunun türleriyle sınırlıdır. Bu iki lehçenin yazı dilinde kullanılan eş değer deyimler dışında diğer lehçe ve ağızları kapsamamaktadır.

İNCELEME

I. BÖLÜM

1. EŞ DEĞERLİK VE YALANCI EŞ DEĞERLİK

1.1. Eş Değerlik

Eş değerlik ya da eş değer kavramının tanımıyla ilgili gerek gramerciler gerek dilbilimciler gerekse metin bilimciler tarafından bugüne kadar çeşitli görüşler ortaya atılmıştır. Bu görüşlerden bazılarını aşağıdaki gibi sıralamak mümkündür.

Kelime eş değerliği (“lexikalische Äquivalenz”) terimi kaynak anlaşma birliğindeki bir kelimenin kavram alanıyla hedef anlaşma birliğindeki bir kelimenin kavram alanının birbirlerine “eş değer” veya “denk” olma durumunu; bir başka deyişle birbiriyle “örtüşmesi”ni ifade etmektedir (Uğurlu 2012:218).

Resulov, eş değer (İng. Equivalent) sözcüğünün, Türkçeye Arapçadan gelen “muadil” kelimesinin karşılığı olduğunu “değer yönünden birbirine eşit, denk olan” demek olduğunu; yalancı eş değerlerin ise, sözde eş değer olup, gerçekte eş değer olmayan kelimeler olduğunu söyler (1995: 916).

Eş değerlik kavramı üzerine bir diğer dikkat çekici tanım da Akşit Göktürk’ün; Güttingerden yapmış olduğu çeviridir. Ona göre “özgün metnin, kendi dilinin okurunda uyandırdığı etkinin, çeviri metninde de çeviri dili okurunda uyandırabilmesi”dir (Göktürk 1994:55)

Çeviri bilimi içerisinde önemli bir yer tutan eş değerlik kavramına, E. A. Nida, Koller gibi kuramcıların aktarma ve çeviri problemleri üzerindeki ifadeleri önemlidir. Çeviri bilim içerisindeki eş değerlik “etki ilkesi” bağlamında ele alınmalıdır. Ele alınan bu etki ilkesi doğrultusunda “kaynak metnin kendi okurlarında oluşturduğu etkinin aynısını hedef metnin muhatapları üzerinde oluşturulmasını şart koşar.” (Köksal, 2005:33) Bu nedenden ötürü Koller; bu yaklaşım içerisinde “aynı etkiyi uyandırmak ya da benzer etki sağlamak gibi amaçların her zaman işe yaramayacağını belirtmektedir. (1983: 186) Bu durumun sebebini gerekçe olarak Nida “değişik öğrenim düzeyleri, değişik meslekler, ilgiler, insanların bir iletiyi anlayabilme yetisini önemli ölçüde etkiler.” der. (1976: 68). Nida, belirtilen eş değerlik etki kavramına “dinamik eş değerlik” adını vermektedir. Bu etki kavramının

kaynak dildeki unsurların kültürel ve tarihsel gelişim süreci içinde hedef kitledeki dile tüm doğallığıyla aktarılabilmesi amaçlanmaktadır.

Lehçelerdeki eş değerlik terimi günümüzde hem geniş anlamda hem de dar anlamda kullanılmaktadır. Geniş anlamda Türkçenin herhangi iki lehçesinin arasındaki kelimelerin, deyimlerin ya da bazı kalıplaşmış ifadelerin genellikle aynı köke dayanması ve günümüzde de ses ve şekil açısından benzer görünümde olması durumuna eş değer denilmektedir. Dar anlamda ise, bu tür ses ve şekil açısından eş değer dilsel malzemelerin anlamlarının da aynı olanına eş değer denilmektedir. Burada çalışmamızın başlığındaki “eş değer” kelimesinin geniş anlamda kullanılmış olduğunu belirtmek gerekir.

Eş değerlik ile ilgili bugüne kadar yapılan çalışmalarda, geniş anlamda kullanılan “eş değerlik” özelliğini taşıyan dilsel malzemelerin kendi içerisinde şekil ve anlam özelliklerine göre bazı gruplara ayrıldığı anlaşılmaktadır. Örneğin, M. Uğurlu, Türk lehçeleri arasında benzer olan kelimeleri, köken bakımından aynı ve ayrı olmak üzere ikiye ayrılabilceğini ve eş değerliğin üç bölümde incelenebileceğini belirtir:

“1. Kaynak lehçedeki benzer bir kelimeye, hedef lehçede benzer bir kelime eş değer olabilir.

2. Kaynak lehçedeki benzer bir kelimeye, hedef lehçede benzer bir kelime ve “benzemez” başka kelimeler birlikte eş değer olabilir.

3. Kaynak lehçedeki benzer bir kelimeye, hedef lehçedeki benzer bir kelime eş değer olmayabilir.” (Uğurlu 2012: 220)

Ona göre eş değerlik terimi anlamsal açıdan “tam eşdeğer veya kabul edilebilir eş değer” olarak ikiye ayırmıştır. “Tam eş değerlik”, kaynak anlaşma birliğinde bir kelimenin bütünüyle, yani ses, düz anlam, çağrışım, metin türüne uygunluk, kullanım şekli vb. yönlerden, “hedef anlaşma birliği”nde bir eş değer (‘‘formale, denotative, konnotative, textnormative, pragmatische usw. Aquivalenz’’) olmasıyla mümkündür. (Uğurlu 2004: 31).

1.2. Yalancı Eş Değerlik

Karadoğan, yalancı eş değeriği “kaynak lehçe ve hedef lehçede ses bakımından aynı veya düzenli ses denklikleriyle aynı kaynaktan geldikleri bilinen, fakat kullanım alanları az oranda örtüşen ya da hiç örtüşmeyen yapılar” olarak tanımlar (Karadoğan 2004: 1596).

M. Uğurlu’ya göre yalancı eş değeriği, “kaynak anlaşma birliğindeki bir kelimenin, ses ve yapı veya sadece ses bakımından aynı olan veya lehçeler arasındaki düzenli ses denklikleriyle aynı kaynaktan geldiği kolayca bilinen, yani benzer şeklinin, hedef lehçede bulunması; ancak bu iki kelimenin kavram alanlarının birbirine eş değeri olmaması durumudur. Bu tür kelimeler, “kavram alanları hiç örtüşmeyenler” ve “kavram alanları tam örtüşmeyenler” veya “tam yalancı eş değeri” ve “kısımlî yalancı eş değeri” olmak üzere iki grupta toplanabilir (Uğurlu 2012: 218).

Resulov, genel çeviri kuramında “yalancı eş değeriği” adı altında tanımlanan kelimelere Türkçede “sahte karşılıklar” veya “sözde denkteşler” de denebileceğini belirtir. Azerbaycan Türkçesi ile Türkiye Türkçesi arasındaki yalancı eş değeriği ele aldığı yazısında bu durumu 3 ana başlık altında değerlendirir.

“1. Türk dilinin uzun tarihsel gelişim dönemleri içinde çeşitli kollara, gruplara ait birimlere ayrılması.

2. Her iki dile yabancı dillerden giren aynı kelimenin bu dillerde değişik kavramlara karşılık olarak kabul edilmesi ve yazı dilinde bu şekilde kullanılması.

3. Ana dilden gelen bazı kelimelerin bu dillerden birinde yazı diline alınmaması ve ağızlarda kalarak zamanla ilk anlamından ve öteki dildeki anlamından farklı bir anlam ve üslûpta kullanılması” (Resulov 1995:916)

Kirişçioğlu, araştırmacıların metin aktarma sorunları üzerinde dururken genellikle şu hususlara dikkat çektiklerini belirtmiştir:

- “1. Kelimelerde yalancı eş değeriği,
2. Eklerde yalancı eş değeriği,
3. Orijinal metnin aslını koruma,
4. Orijinal metnin aslını uyarlama,
5. Yanlış ek seçimi,
6. Atasözleri ve deyimleri yanlış aktarma,

7. Cümlenin ögelerini doğru düzgün yerleştirememe” (Kirişçioğlu 2006: 23-24)

Görüldüğü gibi Türk lehçeleri arasındaki yalancı eş değerlik, sadece kelimelerden ibaret olmayıp söz öbeği şeklinde de karşımıza çıkmaktadır.

1.3. Eş Değerlik ve Yalancı Eş Değerlik İle İlgili Çalışmalar

Lehçeler arası eş değerlik konusu bugüne kadar genellikle kelimeler üzerinden değerlendirilmiştir. Ayrıca eş değerlikle ilgili ele alınan kelimeler içerisinde üzerinde en çok durulan konu da, genellikle aktarmalarda aktarıcıyı yanıltan özelliğe sahip olan yalancı eş değer kelimeler olmuştur. Dolayısıyla, genel olarak eş değerlikle ilgili olduğu düşünülen çalışmaların çoğu eş değerliğin bir türü olan yalancı eş değerlikle alakalıdır. Hatta, bazı çalışmalarda yalancı eş değerlik konusu başlı başına araştırma konusu olarak ele alınmıştır. Bu tür çalışmaların bazılarını şu şekilde sıralamak mümkündür:

Lehçeler arası yalancı eş değerlik konusunda ilk çalışma A. Resulov’a aittir. Resulov, Türk Dili dergisinde Azerbaycan Türkçesi ile Türkiye Türkçesindeki yalancı eş değer kelimeler üzerinde durarak bu tür kelimeleri üç gruba ayırmıştır: 1. Sesteş kelimeler; 2. Yazılış, söylenişleriyle kökenleri aynı olan fakat anlamları farklı olan kelimeler; 3. Yazılış, söyleniş ve kökenleri aynı olan fakat anlamları kısmen örtüşen kelimeler (1995).

M. Uğurlu 2000’de yayımladığı “Türk Lehçeleri Arasında Aktarma Meseleleri ve “Abay Yolu Romani” çalışmasında aktarma sorunlarıyla birlikte yalancı eş değerlik konusuna değinmiştir.

A. Karadoğan “Türk Lehçeleri Arasındaki Aktarma Sorunları (Türkmen Türkçesi – Türkiye Türkçesi Üzerine Bir İnceleme” (2004) adlı yayımlanmamış doktora tezinde ek, kelime, söz dizimi, deyimler, cümle üstü birimler ve şiir aktarmalarındaki hata tipleri incelenmiştir.

Esra Çelik “Azerbaycan Türkçesi ile Türkiye Türkçesi Arasındaki Yalancı Eş Değerlik” (2005) çalışmasında kelimeleri karşılaştırmalı olarak incelemiştir.

Sadiye Ertuğ, “Oğuz Grubu Türk Lehçelerindeki Hareket Fiillerinde Yalancı Eş Değerlik” (2007) adlı çalışmasında Türkiye, Azeri, Türkmen ve Gagauz Türkçesi

sözlüklerini karşılaştırarak hareket fiillerini tespit etmiş, anlamlarına göre kısmî ve yalancı eş değerler olarak tasnif etmiştir.

Eda Gül, “Özbek Türkçesi – Türkiye Türkçesi Yalancı Eş Değerli Sözcükler” (2011) çalışmasında kelimeleri isim ve fiil grubuna ayırarak kısmî ve yalancı eş değerler başlığı altında toplam 185 adet sözcüğü incelemiştir.

Nida Kırömeroğlu “Türkmen Türkçesi ve Türkiye Türkçesindeki Yalancı Eş Değerler” (2011) çalışmasında Türkçe kökenliler, yabancı kökenliler ve kelime başında ses değişikliği bulunanlar olmak üzere üç başlık altında toplam 1816 tane yalancı eş değer kelimeyi incelemiştir.

Rustemova Nadzhiie (2014) Kırım Tatarcası ve Türkiye Türkçesindeki 1031 adet yalancı eş değer kelimeyi isim ve fiil başlıkları altında karşılaştırmıştır.

Samal Bermaganbetova “Türkiye Türkçesi ve Kazak Türkçesi Arasındaki Yalancı Eş Değerler” (2016) çalışmasında yalancı eş değer kelimelerin anlamsal farklarını ortaya koyarak 287 kelime tespit etmiştir.

Mustafa Cengiz “Güneybatı Türk Lehçelerinde Yalancı Eş Değerlik” (2017) adlı çalışmasında Oğuz grubu Türk lehçelerindeki yalancı eş değerleri tespit ederek a) Aynı Kaynaktan Gelip Farklı Anlama Sahip Olan Sözler, b) Farklı Kaynaktan Gelip Benzer Ses Değerine Sahip Olan Sözler, c) Ses Değişmesiyle Benzer Biçimsel Özelliğe Sahip Olup Kavram Alanı Farklı Olan Sözler” şeklinde tasnif etmiştir.

Bunun dışında lehçeler arası eş değerlik ve aktarma sorunu üzerine günümüze kadar ele alınmış aşağıdaki gibi çalışmalar da mevcuttur: Habibe Yazıcı Ersoy “Başkurt Türkçesi ve Türkiye Türkçesinde Yalancı Eş Değerler”, Dilek Ergönenç Akbaba “Nogay Türkçesi ve Türkiye Türkçesi Arasındaki Yalancı Eş Değerli Yapılar”, Feyzi Ersoy “Çuvaş Türkçesi ve Türkiye Türkçesinde Yalancı Eş Değerler”, Fatih Kirişçioğlu “Türkmen Türkçesinden Türkiye Türkçesine Yapılan Aktarmalarda Karşılaşılan Bazı Problemler” vs.

Deyim aktarmalarındaki yalancı eş değerlik konusunda makale düzeyinde iki çalışma mevcuttur: “Deyimlerde Yalancı Eş Değerlik: Tatar Türkçesi – Türkiye Türkçesi Örneği” (Aktaş 2015: 1-16) ve “Türkmen Türkçesi ve Türkiye Türkçesindeki Deyimlerde Görülen Yalancı Eş Değerler” (Cengiz 2016: 208-248). Bu iki çalışma, lehçeler arası aktarma sırasında özellikle titiz davranılması gereken yalancı eş değerli deyimler sorununa dikkat çekmeleri bakımından önemlidir.

Bütün bu çalışmalar, tezimizin konusu olan Özbek Türkçesi ve Türkiye Türkçesindeki eş değer deyimlerin incelemesi açısından büyük önem arz etmektedir.

2. DEYİMLER

Deyim, genellikle gerçek anlamından farklı olarak ayrı bir anlam taşıyan, en az iki sözcükten oluşan ve ilgi çekici bir anlatımı olan, vurgulanan durum ve ifadeyi zengin kılan, kalıplaşmış söz topluluklarına denir. Deyimler bir milletin/ulusun geçmişten günümüze kadar var olan mevcut toplum içerisinde kendilerine yer bulan söz varlıklarıdır. Deyimlerin bir dil içerisindeki varlığı esas alındığında, geçmişten günümüze kadar süre gelmiş, toplum tarafından konuşulan bir dilin benzetmelere ve mecaza baş vurmasıyla dilin söylemlerindeki gücünü ve başarısını ortaya koyan öğelerdir. Türkçenin, sosyal hayatın getirdiği yeni kavram, nesne ve durumları anlatmak için söz türetme yollarından biri de deyimleştirilmelerdir. (Sinan Turan 2008: 92) Türkçede deyim kavramı, geçmişten günümüze kadar çeşitli terimler ile ifade edilmiştir. Bunlardan bazıları *ta'bir*, *darbimesel* ve *ıstılah* sözcükleri kullanılmıştır.

Deyimler- bir başka ulusla olan kültür ilişkileri sonunda, ondan çevrilme, alınma değilse- bir dili konuşan toplumun dünya görüşünü, yaşam biçimini, çevre koşullarını, gelenek, görenek ve inançlarını, önem verdiği varlık ve kavramları, kısacası, maddi ve manevi kültürünü yansıtan, o toplumun düşünme biçimini, hatta nükte ve buluşlarını ortaya koyan, dilbilim açısından olduğu kadar yazın ve halkbilim açısından da önemli olan sözlerdir (Aksan 2017: 91)

Deyimler, bir kavramı, bir durumu ya çekici bir anlatımla ya da özel bir yapı içinde belirten ve çoğunun gerçek anlamlarından ayrı bir anlamı bulunan kalıplaşmış sözcük topluluğu ya da tümcedir (Aksoy 2013: 52). Muazzam dil zenginliğimizin ifade kıvraklığına sahip deyimlerimiz doğaya sıkı sıkıya bağlı bir anlatımla yine doğadan yararlanarak, yani olayları, durumları ve duyguları somut nesnelere dayandırarak soyut olarak aktaran özel bir dil olarak tanımlanabilir (Aksan 2002: 36).

Deyimler, belirli gramer kalıpları içinde bir araya gelen ve birden fazla sözcük ya da sözcük grubunun anlama güzellik ve zenginlik katmak için, mecazlı

kullanışlar yoluyla, çekici anlam kılığı ile yeni bir anlam oluşturacak biçimde kaynaşmış söz topluluklarıdır (Korkmaz 2007: 175)

Deyimlerde de hem biçim hem kavram özellikleri bulunmaktadır. Biçim özellikleri:

1. Deyimler de atasözleri gibi kalıplaşmış sözlerdir. Bir deyimın sözcükleri değiştirilip yerlerine aynı anlamda da olsa başka sözcükler konulamaz ve deyimın söz dizimi bozulamaz. Örneğin: **Etekleri zil çalmak deyimi** “*elbisesi zil çalmak*” biçiminde kullanamaz.

2. Deyimler de atasözleri gibi kısa ve özlü anlatım araçlarıdır: **eşek inadı, içine atmak, senli benli olmak, tası tarağı toplamak.**

3. Deyimler en az iki sözcükle kurulurlar ve biçim bakımından ikiye ayrılabilir:

a. Sözcük öbeği durumundaki deyimler:

Başı dumanlı, dile kolay, kuş beyinli, eli bol...

b. Tümce durumundaki deyimler:

İncir çekirdeğini dolduramaz.

Delik büyük, yama küçük.

Ya devlet başa ya kuzgun leşe.

Kavram özellikleri:

1. Deyim, bir kavramı belirtmek için bulunmuş özel bir anlatım kalıbıdır; genel kural niteliğinde bir söz değildir. Deyimi atasözlerinden ayıran en önemli özellik budur.

2. Deyimlerin amacı, atasözlerinden farklı olarak bir kavramı ya özel kalıp içinde ya da çekici, hoş bir anlatımla belirtmektir. Atasözlerinin amacı ise yol göstermek, ders ve öğüt vermek, ibret almamız için gerçekleri bildirmektir.

3. Deyimler atasözü arasında, sınırdaki bulunan sözlere dikkat edilmelidir:

a. Atasözleri arasına da alınsa, deyimler arasına da alınsa yanlış sayılamayacak sözler vardır. Örneğin:

“**Çam sakızı çoban armağanı**” sözü “zengin olmayan kimsenin armağanı, pahalı bir şey olamaz” diye yorumlanırsa atasözü sayılmış olur. “Sunduğum şey değersiz ama gücüm ancak buna yetiyor” diye yorumlanırsa deyim sayılmış olur.

b. Kimi sözlere, fiil çekiminin değişmesi ile atasözü iken deyim, deyim iken atasözü durumuna girer. Örneğin: **Doğmadık çocuğa don biçilmez** atasözüdür. **Doğmadık çocuğa don biçmek** deyimdir.

4. Biçin bakımından iki bölüğe ayırdığımız deyimleri kavram bakımından da ikiye ayırabiliriz:

a. Deyimlerin çoğunda kalıplaşmış sözden çıkan anlam, sözcüklerin gerçek anlamları dışındadır. Örneğin:

Devede kulak, içinden pazarlıklık, ömür törpüsü, öküz öldü ortaklık ayrıldı.

b. Kimi deyimlerde kalıplaşmış sözden çıkan anlam, sözcüklerin gerçek anlamları dışında değildir. Örneğin:

Çoğu gitti azı kaldı, ismi var cismi yok, âdet yerini bulsun hem suçlu hem güçlü (Aksoy 2013: 38-43)

3. ÖZBEK TÜRKÇESİ

Özbek Türkçesi, Türk dilinin üç büyük grubundan biri olan Doğu Türkçesi (Karluk) kapsamında değerlendirilir ve Çağatay Türkçesinin devamı olarak kabul edilir.

Özbek Türkçesi, Çağdaş Türk lehçeleri arasında, Türkiye Türkçesinden sonra en çok konuşulan lehçedir. Özbek Türkçesi Özbekistan'ın dışında yoğun olarak Kazakistan'ın güney bölümünde, Türkistan'ın kuzey bölümünde, Kırgızistan'ın ve Türkmenistan'ın sınır bölgelerinde konuşulur (Buran ve Alkaya 2001: 103)

Günümüz Özbek edebi dilinin tarihi safhalara ayırmada değişik ölçütler ve görüşler mevcuttur. Fakat ana hatları ile Özbek Türkçesinin tarihi devirlerinin şu dallara ayırmak mümkündür.

- “1. En Eski Türk Dili (VII asra kadar);
2. Kadim Türk Dili (VII-XI asırlar);
3. Eski Türk Dili (XI- XIII asırlar);
4. Eski Özbek Edebi Dili (XIV-XIX asırlar);
5. Yeni Özbek Edebi Dili (XIX sonları – XX asrın başları)” (Üşenmez 2012: 56,57)

Özbekçenin birçok şivesi vardır. Bu şiveler üç grupta toplanmıştır. Bunlardan ilki Karluk (Çigil-Uygur) grubudur. Taşkent, Fergana, Semerkant, Buhara, Kaşkaderya gibi bölgelerin merkezlerinde görülür. Uygurcaya daha yakındır. Farsçanın etkisi daha belirgindir. Bugünkü Özbek yazı dilinin kaynağını teşkil eder. İkinci grubu, Kıpçak grubu oluşturur. Kazak ve Karakalpak Türkçesine yakınlık gösterir. Üçüncü grup Oğuz grubu olup Türkmenceye yakındır. Karakalpakistan'ın Harezmi bölgesinde ve Türkmenistan'ın Taşoğuz bölgesinde görülür. (TLG 2012: 293)

Özbek Türkçesi için 1930 yılına kadar Arap alfabesi kullanılmıştır. 1930- 1940 yılları arasında Latin alfabesi kullanılmıştır. 1940'tan itibaren Kiril alfabesi kullanılmaya başlanmıştır. Kiril alfabesinin kabulü yılları çerçevesinde yazı diline kaynak olarak Farsça tesirinde kalmış olan Taşkent-Fergana vadisi ağızları esas alınmıştır. Bunun sonucu Özbek yazı dilinde ses uyumları büyük ölçüde kaybolmuştur. (TLG., 2012: 293)

Morfolojik açıdan Özbek Türkçesiyle Türkiye Türkçesi arasında bazı yapı farklılıkları mevcuttur. Zaman eklerindeki en önemli fark, Türkiye Türkçesindeki *-miş* yerine Özbekçede daha çok *-gan* ekinin kullanılmasıdır. Yine bir zarf fiil eki olan *-ip* şekli Özbekçede aynı zamanda, bir zaman eki durumundadır. Özellikle şimdiki zamanda belirgin farklar göze çarpmaktadır.

Şahıs eklerinde büyük farklar yoktur. En önemlisi belki Özbek Türkçesinde “nazal n” adını verdiğimiz, Eski Türkçedeki “ŋ” sesinin korunmuş olmasıdır. İsim çekim ekleri ve kelime yapım ekleri büyük oranda aynıdır. Özbek Türkçesinde dikkat çeken bir başka husus, komşu dillerden aşırı derecede ek ve kelime alınmasıdır. Özellikle Farsçadan çok sayıda ek ve kelime alınmıştır. Ekler genellikle tek şekillidir.

Kelime hazinesi bakımından komşu dillerin etkileri bir yana bırakılacak olursa, Türkiye Türkçesinin edebî diliyle olmasa da halk ağzıyla Özbek Türkçesi arasında son derece büyük yakınlıklar bulunmaktadır. Eski Türkçeden pek çok kelime Özbek Türkçesinde yaşamaktadır. Bu yaşama bizdeki gibi halk ağzında değil, edebî dildedir. (Yaman ve Mahmud 1998: 4)

Özbek Türkçesinin yazı dilinin Türkiye Türkçesi yazı dilinden farklı bazı yönleri aşağıda ses özellikleri ve şekil bilgisi kısımlarında belirtilmiştir.

3.1. Ses Özellikleri

1. Özbek Türkçesinde “**a (=ä)**” ünlüsü **a** ile **e** arasındaki bir sesi karşılar. **x, q, ğ** kalın ünsüzlerinin dışında diğer bütün ünsüzlerin yanında kullanılır:

märväriş (bakım)	äkä (ağabey)
mäktäb	koyädi (koyar)
äsärläri	kelgän (gelen)

2. Yuvarlaklaşan “**o (=â)**” ünlüsü ise Özbek Türkçesini diğer Türk lehçelerinden ayıran karakteristik bir ünlüdür. Geniş, çok açık ve yuvarlak bir **a**’dır. Söylenişinde **o**’ya yakın bir ses çıkar. Gerek Türkçe gerekse yabancı dilden alınan kelimelerdeki uzun **â**’lar bu yuvarlak şekliyle söylenir:

<i>bâş</i>	<i>âşxânâ</i> (lokanta)
<i>âlâm</i>	<i>bâr</i> (var)
<i>bina</i>	<i>başka</i> (Buran ve Alkaya 2001: 106)

3. Türkiye Türkçesinde **g** ile başlayan Türkçe asıllı kelimeler, Özbek Türkçesinde tonsuz şekliyle **k**’dir. *kiriş* (giriş), *keräk* (gerek), *küräş* (güreş).

4. Türkiye Türkçesinde **d** ile başlayan Türkçe asıllı kelimeler, Özbek Türkçesinde tonsuz **t** ile başlar: *til*, *tokkız*, *teri*, *tuman*.

5. Türkiye Türkçesindeki Türkçe asıllı kelimelerde bulunan **c** sesi, Özbek Türkçesinde **ç**’dir: *kucak*, *yolçı*.

6. Türkiye Türkçesindeki **v-**, şu kelimelerde **b-** ‘dir: *bar* (var), *bârmâk* (varmak), *bermâk* (vermek).

7. Arapça ve Farsçadan geçen kelimelerde bulunan ve bu dillerde uzun olan **â**, Özbek Türkçesinde **â** olur: *islâm*, *xânâ* (hane), *baxâ* (paha).

8. Türkiye Türkçesindeki bazı ön ses **b**’leri, Özbek Türkçesinde **m**’dir: *men* (ben), *miñ* (bin), *minmâk* (binmek), *mängü* (bengü, ebedi), *miyä* (beyin). (Buran ve Alkaya 2001: 109)

3.2. Şekil Bilgisi Özellikleri

1. Çokluk Eki

Çokluk eki *-lär*'dir. Ekin sadece bu şekli vardır.: *âtlär, okıtuvçılär* (öğretmenler), *bâşlär, bulär, kollär, mällär*.

1. İyelik Ekleri

Özbek Türkçesinde iyelik ekleri tek şekilli olup yuvarlak şekilleri bulunmaz. Özbek Türkçesinde iyelik ekleri düz ünlülü kullanıldıkları için, fonetik varyantları diğer Türk lehçelerine göre daha azdır.

	Teklik	Çokluk
1. Kişi	+(i)m	+(i)miz
2. Kişi	+(i)ng	+(i)ngiz
3. Kişi	+(s)i	+läri

Üyim (evim), *üying*, *üyi*; *üyimiz üyingiz*, *üyläri*

Özbek Türkçesinde 3. Şahıs iyelik ekinden sonra hâl eki geldiğinde araya zamir n'si girmez: *üyidä* (evinde), *işlärigä* (işlerine). İkinci çokluk şahıs için - (i)ngiz ekinin yanı sıra *-ngläring* şekilleri de görülür: *şähär-ingiz*, *şähär- inglär*, *şähär-läring* gibi.

3. Hâl Ekleri

a. Yalın Hali

Yalın hâl eksizdir: *qol* (el), *qurâl* (silah), *ölim*, *bätir* (bahadır), *kömâk* (yardım), *pålvân* (pehlivan)

b. İlgi Hali

Özbek Türkçesinde ilgi hâl eki tek şekilli olup *+ning*'dir:

bizning (bizim)

ulärning (onların)

ätäning (babanın)

mäktäbning (mektebin)

buning (bunun)

uning (onun)

İlgi hâl eki, bazı hallerde *+nI* şeklinde kullanılır. *Ānānīki* (anneninki), *sānīki*, *bālālārnīki*.

c. Yükleme Hali

Özbek Türkçesinde yükleme hâli *+ni* ekiyle yapılır:

<i>Ûyni</i> (evi)	<i>imzāni</i> (imzayı)
<i>Māktābni</i> (okulu)	<i>köllārnī</i> (gölleri)
<i>bināni</i> (binayı)	<i>tāvugni</i> (tavuğu)

d. Yönelme Hâli

Özbek Türkçesinde yönelme hali eki *+gā* 'dir. Ancak **g** ve **k**'den sonra *+kā*; **ğ** ve **q**'dan sonra *+qa* olur:

<i>bizgā</i>	<i>ümitsizlikkā</i>
<i>öyğā</i>	<i>uzaqqa</i>
<i>çeçekkā</i>	<i>taqqa</i> (dağa)
İyelikten sonra araya n girmez: <i>qoligā</i> (eline)	

e. Bulunma Hâli

Ek tek şekilli olup *+dā* şeklindedir.

<i>ānādā</i> (annede)	<i>undā</i>
<i>māktābdā</i>	<i>kabinetdā</i> (bölmede)
<i>māmlākātdā</i>	<i>qamāqdā</i> (hapiste)
İyelik ekinden sonra araya n girmez: <i>qolidā</i> (elinde), <i>nāmidāgi</i> (adındaki).	

f. Ayrılma Hâli

Ayrılma hâli eki *+dān*'dir:

<i>dindān</i>	<i>nāvbātçidān</i>
<i>suvdān</i>	<i>Tāškentdān</i>
<i>bizdān</i>	<i>köldān</i>

İyelik ekinden sonra araya **n** girmez: *hayātidān* (hayatından), *kolidān* (elinden)

g. Eşitlik Eki

Özbek Türkçesinde eşitlik, +çä ve gibi anlamını veren *tek > dek* edatından eklenmiş olan +däy, +dek ekleriyle sağlanır:

<i>ärtiqçä</i> (fazlaca)	<i>muzdek</i> (buz gibi)
<i>ortäçä</i>	<i>ğincingändäy</i> (yadırgamış gibi)
<i>menimçä</i>	<i>qoydäy</i> (koyun gibi)
<i>devänälärdek</i> (deliler gibi)	<i>yolbärsdäy</i> (arслан gibi)

h. Vasıta Hâli

Vasıta hâli “bilän” edatı ile yapılır: *doskäni lättä bilän ärtib* (tahtayı silgi ile temizleyip), *sän bilän* (seninle), *haqârät bilän* (hakaretle).

4. Aitlik Eki

Özbek Türkçesinde aitlik eki +*gi* ve +*ki*'dir. Bulunma ekinden sonra -*gi*; tamlama ekinden sonra -*ki* şeklinde kullanılır:

<i>Üyimdägi</i> (evimdeki)	<i>qoşniniki</i> (komşununki)
<i>mäktäbdägi</i>	<i>meniki</i> (benimki)

5. Soru Eki

Sadece *mi* şekli vardır. Özbek Türkçesinde soru eki kelimeye bitişik yazılır:

<i>menmi</i>	<i>yoqmi</i>
<i>üydämi</i>	<i>bärmi</i>
<i>keräkmi</i>	<i>keldimi</i> (Buran ve Alkaya 2015: 164)

II. BÖLÜM:

ÖZBEK TÜRKÇESİ VE TÜRKİYE TÜRKÇESİNDEKİ EŞ DEĞER VE YALANCI EŞ DEĞER DEYİMLER

Çalışmamızın I. Bölüm'ünde üzerinde durulan eş değerlik terimiyle ilgili tartışmalara istinaden Özbek Türkçesi ve Türkiye Türkçesindeki eş değer olduğu tespit edilen deyimler, genel olarak 1. Eş Değer Deyimler ve 2. Yalancı Eş Değer Deyimler şeklinde iki anagrup altında ele alınmıştır.

2.1. Eş Değer Deyimler

Eş değer deyimler, dar anlamda hem şekil hem de anlam bakımından genel olarak örtüşen deyimlerdir. Ancak bu tür deyimleri de kendi içinde şekil bakımından tam ya da kısmen örtüştüğüne göre 1. Tam Eş Değerli Deyimler ve 2. Kısmî Eş Değerli Deyimler şeklinde ikiye ayırabiliyoruz.

2.1.1 Tam Eş Değer Deyimler

Şekil ve anlam bakımından tam olarak örtüşen deyimler tam eş değer deyimler olarak kabul edilmektedir. Aşağıda sıralanan deyimler genel olarak bu niteliği taşıyan deyimlerdir.

âğir âyâk (ÖT), ağır ayak (TT)

ÖT: Hamile. (ÖİFL: 205)

TT: Doğurması yakın (kadın). (GTS)

âğzi bârmä- (ÖT), ağzı varma- (TT)

ÖT: Söyleyememek, söylemeyi uygun bulmamak. (ÖİFL: 199)

TT: Söylemeye, açıklamaya gönlü elvermemek. (GTS)

âğzigä âl- (ÖT), ağzına al- (TT)

ÖT: 1. Yemek, içmek. 2. Söylemek. (ÖİFL: 199)

TT: 1. Yemek, içmek. 2. Söylemek. (GTS)

âğzigä tüş- (ÖT), (birinin) ağzına düşmek (TT)

ÖT: Dile düşmek. (ÖİFL: 200).

TT: Dile düşmek. (GTS)

âğzidän bâl tãm- (ÖT), ağzından bal damlamak (akmak) (TT)

ÖT: Şirin, tatlı konuşmak. (ÖİFL: 201)

TT: Çok tatlı konuşmak. (ADS)

“damla-” fiili Eski Türkçede “tam-“ şeklindedir (EDPT: 503).

âhämîyät ber- (ÖT), ehemmiyet ver- (TT)

ÖT: Faydalı bulmak, dikkat etmek, önemsemek. (ÖİFL: 31)

TT: Önem vermek. (GTS)

âkl(i)ğa sığma- (ÖT), akla sığma- (TT)

ÖT: İhtimal vermemek, tasavvur edememek, aklına bile gelmemek.
(ÖTADS: 99)

TT: İnanılacak gibi olmamak, akla uygun gelmemek. (GTS)

âräläri buzil- (ÖT), araları bozul- (TT)

ÖT: Aralarındaki ilişki kötüye gitmek. (ÖİFL: 193).

TT: Arkadaşlıkları sarsılmak, arkadaşlık bağları kopmak, birbirine darılmak.

äsär kalma- (ÖT), eser kalma- (TT)

ÖT: Tamamen kaybolmak, belirtisi kalmamak. (ÖTADS: 98)

TT: Hiçbir belirti, iz olmamak (GTS).

âyâķ tirä- (ÖT), ayak dire- (TT)

ÖT: Kendi düşüncesini gerçekleştirmesini inatla talep etmek, diretmek. (ÖİFL:

TT: Bir düşünceyi, bir davranışı sonuna kadar sürdürmek, kendi tutumundan şaşmamak. (GTS)

âzâb çek- (ÖT), azap çek- (TT)

ÖT: Zorlanmak, sıkıntı çekmek (ÖİFL: 25)

TT: Eziyet çekmek, üzüntü içinde olmak. (GTS)

bâğrini ez- (ÖT), bağrını ez- (TT)

ÖT: Canı sıkılmak, üzülmek. (ÖİFL: 29)

TT: Üzülmek, dertlenmek. (GTS)

bâhti açil- (ÖT), bahtı açıl- (TT)

ÖT: Mutlu mesut hayat geçirmek, hayatından memnun olmak (ÖTADS: 98)

TT: Talihi dönüp uygun duruma veya arzulanan sonuca gelmek. (GTS)

bâhti qarâ (ÖT), bahtı kara (TT)

ÖT: Hayatı sıkıntıyla, zorlukla geçen kimse. (ÖTADS: 98)

TT: Mutsuz, talihsiz kimse. (GTS)

bâşi bağliq (ÖT), başı bağlı (TT)

ÖT: Evlendirilmek üzere olan, serbest olmayan. (ÖTADS: 101)

TT: Serbest olmayan; evli olan, nişanlı olan. (GTS)

bâşidân keç- (ÖT), başından geç- (TT)

ÖT: Daha önce yaşamış olmak. (ÖİFL: 48)

TT: Daha önce aynı duruma uğramış olmak. (GTS)

bir yâstıkkâ bâş koy- (ÖT), bir yastığa baş koy- (TT)

ÖT: Evlenmek, aile kurmak. (ÖİFL: 39)

TT: Evli bulunmak. (GTS)

bir yâkadân bâş çıkâr- (ÖT), bir yakadan baş çıkar- (TT)

ÖT: Birlikte hareket etmek, birlikte geçinmek. (ÖİFL: 39)

TT: Bir çatı altında dirlik düzenlik içinde yaşamak. (GTS)

boyin eg- (ÖT), boyun eğ- (TT)

ÖT: Boyun eğmek, itaat etmek. (ÖİFL: 59)

TT: İsteyerek veya istemeyerek uymak, katlanmak. (GTS)

burnini sok- (ÖT), burnunu sok- (TT)

ÖT: Gereksiz yere müdahale etmek, karışmak. (ÖİFL: 56)

TT: Gerekmeden her işe karışmak. (GTS)

cân ber- (ÖT), can ver- (TT)

ÖT: 1. Canlandırmak. 2. Ölmek. (ÖİFL: 94)

TT: 1. Ölmek. 2. Ruha güç vermek. 3. Canlanmasına yol açmak 4. Bir şeyi çok istemek. (GTS)

cânini âl- (ÖT), canını al- (TT)

ÖT: 1. Öldürmek. 2. Manevi olarak çok eziyet etmek. (ÖİFL: 99)

TT: 1. Öldürmek. 2. Canını verdirecek kadar memnun etmek 3. Sıkıntıya sokmak. (GTS)

câzâ ber- (ÖT), ceza ver- (TT)

ÖT: İşlediği suçâ göre cezalandırmak. (ÖİFL: 91)

TT: 1. Cezalandırmak. 2. Para cezası ödemek (GTS)

dünyâgâ kel- (ÖT), dünyaya gel- (TT)

ÖT: Doğmak. (ÖİFL: 75)

TT: 1. İnsan 2. Doğmak. (ADS)

hâbâr ber- (ÖT), haber ver- (TT)

ÖT: Bildirmek, haberdar etmek. (ÖİFL: 244)

TT: 1. Bildirmek, haber ulaştırmak. 2. Bir durumun, bir olayın belirtisi olmak (ADS)

hddidn aş- (T), haddini aş- (TT)

T: Kendini haklı sanıp aşırıya gitmek. (IFL: 307)

TT: ly kaçırmak, aşırıya gitmek. (ADS)

hyldn keçir- (T), hayalinden geçir- (TT)

T: Düşünmek, idrak etmek, aklından geçirmek. (IFL: 245)

TT: Olmasını istemek, düşünmek. (ADS)

ızdırb ek- (T), ızdırıp ek- (TT)

T: Çok acı çekmek, zlmek. (TADS: 110)

TT: Ağrı ve acı içinde kıvranmak, aşırı derecede zlmek. (ADS)

içini ye- (T), içini ye- (TT)

T: Acı çekmek, zlmek, derdini kimseye syleyemeyip ii ezilmek. (IFL: 118)

TT: şüphe içinde kıvranarak çok zlmek. (GTS)

ign biln uduğ kazı- (T), iğneyle kuyu kaz- (TT)

T: Çok uğraş ve zaman gerektiren zor işi becermeye çalışmak. (TADS: 109)

TT: Yetersiz araçlarla, sürekli ve sabırlı bir biçimde çalışıp çok güç olan veya çok ağır yürüyen bir işi başarmaya çalışmak. (ADS)

Buradaki “kuyu” kelimesi Eski Türkçede “kuduğ” şeklinedir (EDPT: 598). zbek Türkçesinde eski şekli korunmuştur.

işi tş- (T), işi dş- (TT)

T: Bir işi, mesele içine birine mracet etmek, yardım istemek. (IFL: 120).

TT: Birinin yardımına gereksinim duymak. (GTS)

k r  k n ( T), kara gün (TT)** T:** Sıkıntılı, zor dönem. ( TADS: 124)**TT:**  z nt l , sıkıntılı zaman. (GTS)**ke  kündüz demay- ( T), gece gündüz demeden (TT)**** T:** Sürekli, durmadan, aralıksız. ( İFL: 128)**TT:** Bir işi sürekli olarak, ara vermeksizin yapmak. (ADS)

 zbek Türkçesindeki *-mAy* zarf fiil eki Türkiye Türkçesindeki *-mAdAn* zarf fiilini karşılamaktadır.

k yfi bozil- ( T), keyfi bozul- (TT)** T:** Morali bozulmak,  z lmek, canı sıkılmak. ( İFL: 125)**TT:** 1. Hastalanmak 2. Canı sıkılmak, rahatı kaçmak. (ADS)**kim bil di ( T), kim bilir (TT)**** T:** Kesin bir Şey söylenemez, belirsiz. ( İFL: 129)

TT: 1. Belirsizlik, bilinmezlik bildiren bir söz. 2. Olabilirlik bildiren bir söz (ADS)

k nlini  l- ( T), gönlünü al- (TT)** T:** Birini sevindirmeye, hoŐnut etmeye çalışmak. ( İFL: 165)

TT: 1. Sevindirmek. 2. Kırılan bir kimseyi güzel bir davranışla hoŐnut etmek. (ADS)

Deyim ‘‘birini sevindirmek, hoŐnut etmeye çalışmak’’ anlamıyla her iki lehçede de bulunmaktadır. TT’de bu temel anlamın yanında ‘‘kırılan bir kimseyi güzel bir davranışla hoŐnut etmek’’ anlamını kazanmıştır.

könül  vl - ( T), gönül avla- (TT)** T:** Kendine çekmeye, tavlamaya çalışmak. ( İFL: 164)

TT: Huyunu, suyunu yakından bilerek olumlu davranıŐta bulunmak, tavlamak. (ADS)

könül ber- (ÖT), gönül ver- (TT)**ÖT:** Sevmek, âşık olmak. (ÖİFL: 153)**TT:** 1. Sevmek, âşık olmak. 2. Bir şeyi sevmeye, istemeye veya yapmaya içten yönelmek, eğinmek, meyletmek 3. Düşkün olmak. (ADS)**könül bağla- (ÖT), gönül bağla- (TT)****ÖT:** Sevmek, âşık olmak. (ÖİFL: 153)**TT:** Severeğe bağlanmak, içten sevmek, âşık olmak. (ADS)**köz boyä- (ÖT), göz boya- (TT)****ÖT:** Aldatmak, kandırmak. (ÖİFL: 137)**TT:** Kandırmak, yanıltmak, gösterişle aldatmak. (GTS)**köz teg- (ÖT), göz değ- (TT)****ÖT:** Nazar değmek, uğursuzluk getirmek. (ÖİFL: 148).**TT:** Uğursuzluk, kötülük getirdiğine inanılan kıskanç veya hayran bakışlar dolayısıyla kötü bir duruma düşmek. (GTS)**köz süz- (ÖT), göz süz- (TT)****ÖT:** Dikkat çekmek amacıyla nazlı, anlamlı bakmak. (ÖİFL: 148)**TT:** Baygın ve anlamlı bakmak. (GTS)**közdän keçir- (ÖT), gözden geçir- (TT)****ÖT:** Bakmak, incelemek. (ÖİFL: 133)**TT:** 1.Okumak, 2. Niteliğini anlamak için bir şeyin her yanına bakmak, incelemek, muayene etmek. 3. Araç, motor vb.nin çalışıp çalışmadığını incelemek, denemek, denetlemek. (ADS)**közi kämäş- (ÖT), gözü kamaş- (TT)****ÖT:** 1. Işıktan bakamamak. 2. Çok etkilenmek. (ÖİFL:143).**TT:** 1. Güçlü bir ışık sebebiyle göz bakamaz olmak. 2. Çok etkilenmek. (ADS)

közini aç- (ÖT), gözünü aç- (TT)

ÖT: İyiyi kötüyü ayırt etmek, uyanık olmak. (ÖİFL: 139)

TT: 1.Uyanık, dikkatli bulunmak. 2. Geçen bir olaydan ders alındığını anlatan bir söz. 3. Görüşünü değiştiren bilgi vermek, uyarmak. 4.O yerde olduğunun farkına varmak 5. Uyanmak 6. Kendine gelmek, ayılmak (ADS)

kulak âs- (ÖT), kulak as- (TT)

ÖT: Dikkatle dinlemek. (ÖİFL: 293)

TT: Önem vermek, dinlemek. (ADS)

kulâk ber- (ÖT), kulak ver- (TT)

ÖT: Dinlemek. (ÖİFL: 292)

TT: Merak edip dinlemek, işitmeye çalışmak. (ADS)

ortâgâ ât- (ÖT), ortaya at- (TT)

ÖT: Fikrini söylemek. (ÖİFL: 286)

TT: Söylemek, ileri sürmek. (ADS)

söz âl- (ÖT), söz al- (TT)

ÖT: 1. Müzakere sırasında konuşma hakkı almak. 2. Bir işi yapması için birine söz verdirmek. (ÖİFL: 220)

TT: 1. Konuşmak için toplantı başkanından izin almak, konuşmaya başlamak. 2. Birinin bir işi yapacağını kesin olarak bildirmesini sağlamak. 3. Erkek tarafı oğullarıyla evlendirmek üzere kızın ailesinden olumlu cevap almak. (GTS)

söz ber- (ÖT), söz ver- (TT)

ÖT: Bir işi yapacağına söz vermek. (ÖİFL: 218)

TT: Bir işi yapacağını kesinlikle bildirmek. (GTS)

sözidâ tur- (ÖT), sözünde dur- (TT)

ÖT: Sözünü tutmak, verdiği sözü yerine getirmek. (ÖİFL: 219)

TT: Verdiği sözü yerine getirmek, verdiği sözden dönmemek, verdiği sözü tutmak. (ADS)

ter tök- (ÖT), ter dök- (TT)

ÖT: Bir işi yapmak için çok zahmet çekmek. (ÖİFL: 227)

TT: 1. Çok terlemek Bir işi yapmak için çok zahmet çekmek. (ADS)

tiligä tüş- (ÖT), dile düş- (TT)

ÖT: Milletin ağzına düşmek, dedikodusu yapılmak. (ÖİFL: 229)

TT: Hakkında dedikodu yapılmak. (ADS)

tiliniñ uçıda tur- (ÖT), dilinin ucunda (TT)

ÖT: Bildiği halde o anda hatırlayamamak, söyleyememek. (ÖTADS: 119)

TT: Bir söz hatırlanacak gibi olup da hatırlanamadığında söylenen bir söz.
(ADS)

yer bilän yäksän bol- (ÖT), yerle yeksan ol- (TT)

ÖT: Tamamen yok olmak. (ÖİFL: 80)

TT: Yerle bir etmek. (ADS)

yergä ur- (ÖT), yere vur- (TT)

ÖT: Aşırı derecede aşağılamak, kötü duruma düşürmek (ÖİFL: 81)

TT: Kötü bir duruma sokmak. 2. Yenmek, alt etmek (GTS)

yol âl- (ÖT), yol al- (TT)

ÖT: Yönelmek, gitmek, yürümek. (ÖİFL: 123)

TT: Yolda ilerlemek. (ADS)

yolgä çık- (ÖT), yola çık- (TT)

ÖT: Yola koyulmak, hareket etmek, gitmek. (ÖTADS: 111)

TT: 1.Araca binmek üzere yol üstünde durmak 2.bir yere varmak için bulunduğu yerden ayrılarak yolculuğa başlamak, harekete geçmek. 3. Herhangi bir şeyi esas almak, oradan başlamak. (ADS)

yolgä koy- (ÖT), yoluna koy- (TT)

ÖT: İşlerine düzene koymak. (ÖİFL: 122)

TT: İstenilen biçime getirmek, düzene sokmak. (ADS)

yolgä tüş- (ÖT), yola düş- (TT)

ÖT: Yola çıkmak, hareket etmek. (ÖİFL: 122)

TT: 1.Yola çıkmak, yol almaya başlamak. (ADS)

yürägi ezil- (ÖT), yüreği ezil- (TT)

ÖT: Acı çekmek, üzölmek. (ÖİFL: 272)

TT: 1.Üzölmek, acı duymak. 2. Açlık duymak. (ADS)

yurägi sıkıl- (ÖT), yüreği sıkıl- (TT)

ÖT: Canı sıkılmak. (ÖİFL: 272).

TT: İçi sıkılmak. (ADS)

yurägini aç- (ÖT), yüreğini aç- (TT)

ÖT: İçini dökmek, derdini anlatmak. (ÖİFL: 271)

TT: Kalbini açmak, derdini dökmek, içini dökmek, senli benli konuşmak ve davranmak. (ADS)

zärär kör- (ÖT), zarar gör- (TT)

ÖT: Kötü sonuca uğramak. (ÖİFL: 106)

TT: Kötü sonuca uğramak. (ADS)

2.1.2. Kısmî Eş Değer Deyimler

Şekil bakımından deyimini oluşturan öğelerden biri farklı olan fakat anlam bakımından örtüşen deyimleri de Kısmî Eş Değer Deyimler grubunda değerlendirebiliriz.

âğzi kulâgigä yet- (ÖT), ağzı kulaklarına var- (TT)

ÖT: Çok sevinmek, mutlu olmak. (ÖİFL: 203)

TT: Çok sevinmek. (ADS)

âkhlı yet- (ÖT), akhl er- (TT)

ÖT: İdrak etmek, anlamak, bilmek. (ÖİFL: 29)

TT: 1. Anlayabilmek 2. Akılca olgunlaşmak (ADS)

âklini yâkât- (ÖT), aklnı kaybet- (TT)

ÖT: Aklnı kaybetmek, delirmek. (ÖİFL: 30)

TT: Aklnı yitirmek, delirmek.

Burada “yâkât-” (>yok et) fiili “kaybetmek anlamındadır. (ÖTİL: 356)

älâkäsini üz- (ÖT), alakasını kes- (TT)

ÖT: İlişkiyi kesmek, ayrılmak. (ÖTADS: 98)

TT: İlgisi kalmamak, ayrılmak. (ADS)

Burada “üz-” fiili “koparmak, bölmek, kesmek” anlamındadır (ÖTİL: 266)

äsäbiğä teg- (ÖT), asabına dokun- (TT)

ÖT: Asabını bozmak, sinir etmek. (ÖİFL: 27)

TT: Sinirine dokunmak (ADS)

âyâk âsti kıl- (ÖT), ayak altına al- (TT)

ÖT: Hor görmek, aşağılamak. (ÖİFL: 188)

TT: 1.Hakir görmek, gözden çıkarmak. (ADS)

âyâgigä yıkıl- (ÖT), ayağına kapan- (TT)

ÖT: Yalvarmak. (ÖİFL: 189).

TT: 1. Alçalırcasına yalvarmak, birine çok yalvarmak. (ADS)

bähâ ber- (ÖT), paha biç- (TT)

ÖT: Değerlendirmek, paha biçmek. (ÖİFL: 34)

TT: Değerini tahmin etmek veya belirlemek. (ADS)

bähâ(si) yoğ (ÖT), paha biçilmez (TT)

ÖT: Ölçülemeyecek kadar yüksek değerli. (ÖTADS: 99)

TT: Değeri ölçülemeyecek kadar yüksek. (ADS)

bälâğa qâl- (ÖT), belaya uğra- (TT)

ÖT: Belaya girmek, sıkıntıyla karşılaşmak. (ÖİFL: 32)

TT: Beklenmedik bir bela ile karşılaşmak (GTS)

bâşı kökkâ yet- (ÖT), başı göğe er- (TT)

ÖT: Çok sevinmek, mutlu olmak. (ÖİFL: 49)

TT: Beklenmeyen bir mutluluğa ermek. (GTS)

bâşidân âşib yât- (ÖT), başından aşkın ol- (TT)

ÖT: Aşırı derecede, çok fazla. (ÖİFL: 48)

TT: Pek çok işi olmak (ADS)

bir âğizdan (ÖT), ağız birliğı (TT)

ÖT: Ağız birliğı, söz birliğı (ÖİFL: 41)

TT: Bir konuda anlaşarak aynı biçimde konuşma, söz birliğı etmek. (ADS)

bir âyâğı yerdä, bir âyâğı gördä, bir ayağı yerde, bir ayağı çukurda (ÖT)

bir ayağı çukurda (TT)

ÖT: Ömrü bitmek üzere olmak. (ÖİFL: 41)

TT: 1. Yaşayacak çok az zamanı kalmış olmak. 2. Çok yaşlanmış olmak.

(ADS)

Burada “gör” kelimesi “ölüyü gömmek için kazılan çukur” anlamındadır.
(ÖTİL: 201)

bir dünya (ÖT), dünya kadar (TT)

ÖT: Çok fazla. (ÖTADS: 100)

TT: Pek çok. (ADS)

bir kulâgîdân kirib, ikinci kulâgîdân çıkıb ketmâk (ÖT)

bir kulağından girip öbür kulağından çıkmak (TT)

ÖT: Söylenenleri önemsememek, aklında tutmamak. (ÖİFL: 59)

TT: Söylenen söze önem vermemek. (ADS)

bir oğ bilân ikki kuşni ur- (ÖT), bir taşla iki kuş vur (TT)

ÖT: Aynı anda iki şeyin gerçekleşmesini düşünerek hareket etmek. (ÖİFL:

44)

TT: Bir davranışla birden çok yararlı sonuca ulaşmak. (GTS)

bir pul/üç pul (ÖT), beş para etmez (TT)

ÖT: Değersiz, kıymetsiz, faydasız. (ÖİFL: 42)

TT: Hiçbir değeri yok, işe yaramaz. (GTS)

Burada “pul” kelimesi “para, akçe” anlamındadır (ÖTİL: 608)

bir/üç pul bol- (ÖT), beş paralık ol- (TT)

ÖT: Zor duruma düşmek, rezil olmak. (ÖİFL: 42)

TT: Zor durumda kalmak, dile düşmek, rezil olmak. (GTS)

bir sözi ikki kılmaslık (ÖT), bir sözünü iki etmemek (TT)

ÖT: Deddiği dedik olmak. (ÖİFL: 43)

TT: Birinin her istediğini hemen yerine getirmek. (ADS)

bir yâkdä tursun (ÖT), şöyle dursun (TT)

ÖT: Zıt anlam taşıyarak bağlayıcı görevinde kullanılır. (ÖİFL: 240)

TT: Bir işin gerçekleşmekten çok uzak bulunduğunu, ona bağlı daha kolay, daha basit bir şeyin bile gerçekleşmediğini anlatan bir söz: *Uyumak şöyle dursun, biraz dinlenmek bile mümkün olmadı.* (ADS)

Burada “*yâk*” kelimesi “taraf, yön” anlamındadır (ÖTİL: 265)

burnini kötärmek (ÖT), burun şişirmek (TT)

ÖT: Böbürlenmek, kibirlenmek. (ÖİFL: 58)

TT: Kibirlenmek. (ADS)

Burada “*kötärmek*” fiili “yerden kaldırmak, yukarı kaldırmak” anlamındadır. (ÖTİL: 422)

cân kir- (ÖT), can gel- (TT)

ÖT: Canlanmak, hareketlenmek. (ÖİFL: 102)

TT: Canlanmak, güçlenmek. (ADS)

cânini fidâ kııl- (ÖT), canını feda et- (TT)

ÖT: Kendini feda etmeye hazır olmak, canını esirgememek. (ÖİFL: 99)

TT: Canını esirgememek.

çizigidân çıkma- (ÖT), çizgisinden sapma- (TT)

ÖT: Bütün talepleri yerine getirmek, kurallara göre iş yapmak. (ÖİFL: 250)

TT: Görüşlerinden vazgeçmemek, kararlı davranmak. (ADS)

degâni degân (ÖT), dediği dedik (TT)

ÖT: Her istediği hemen yapılan (kimse). (ÖİFL: 71)

TT: Her istediği yaptıran, söylediği sözden dönmeyen kimse (GTS)

dünyâdan köz yum- (ÖT), hayata gözlerini yum- (TT)

ÖT: Ölmek. (ÖİFL: 75)

TT: Ölmek. (ADS)

eti süyägigä yapış- (ÖT), eti kemiğine yapış- (TT)

ÖT: Aşırı zayıflamak. (ÖİFL: 262).

TT: Çok zayıflamak. (GTS)

Burada “*süyük*” kelimesi “kemik” anlamındadır (ÖTİL: 90)

häyâlgä çom- (ÖT), hayale dal- (TT)

ÖT: Hayal alemine dalmak, çok düşünceli halde olmak. (ÖİFL: 245)

TT: Dış dünyadan uzaklaşarak gerçekleşmesi istenilen şeyleri ve hatıraları düşünmek. (GTS)

Burada “*çom-*” fiili “suya dalmak; bir şeye (düşünceye, hayale) dalmak” anlamlarındadır (ÖTİL: 386)

Hudâ bilâdi (ÖT), Allah bilir (TT)

ÖT: “Belli değil, kesin bir şey söylenemez” anlamında kullanılır. (ÖİFL: 248)

TT: 1. Belli değil anlamında kullanılan bir söz 2. “Bana öyle geliyor ki” anlamında kullanılan bir söz. (GTS)

ikki âyâgini bir etikka soq- (ÖT), iki ayağını bir pabuca sok- (TT)

ÖT: Amacının bir an önce gerçekleşmesi için birini sıkıştırmak. (ÖİFL: 111)

TT: Birini bir işi hemen yapması için çok sıkıştırmak. (GTS)

Burada “*etik*” kelimesi “çizme” anlamındadır (ÖTİL: 455)

izzâti nâfsigä teg- (ÖT), izzetinefsine dokun- (TT)

ÖT: Onuruna dokunmak. (ÖİFL: 109)

TT: 1. Onuruna dokunmak, 2. Gücüne gitmek. (GTS)

kânâti âstidä säklä- (ÖT), kanadı altına al- (TT)

ÖT: Korumak, kollamak, himayesi altına almak. (ÖTADS: 124))

TT: Korumak, himayesine almak. (GTS)

kârdän kutulib yâmgîrgä tutil- (ÖT)**yağmurdan kaçarken doluya tutil- (TT)**

ÖT: Eskisinden daha kötü duruma düşmek. (ÖİFL: 292)

TT: Güç bir durumdan kurtulayım derken daha kötüsüyle karşılaşmak. (GTS)
Burada “*kutul-*” fiili “kurtulmak” anlamındadır (ÖTİL: 627)

kâş koyamän deb, köz çıkar- (ÖT), kaş yapayım derken göz çıkar- (TT)

ÖT: İyilik yapayım derken kötü sonuçla karşılaşmak. (ÖİFL: 292)

TT: İşi düzeltelim derken büsbütün bozmak. (GTS)

kılmı kırkqä yâr- (ÖT), kılı kırk yar- (TT)

ÖT: Çok titizlikle incelemek. (ÖTADS: 124)

TT: Titiz ve ayrıntılı bir biçimde incelemek, önemle üstünde durmak. (GTS)

köksi kötäril- (ÖT), göğsü kabar- (TT)

ÖT: Mutlu olmak, sevinmek, kıvanmak. (ÖİFL: 152)

TT: Övünç duymak, kıvanmak, iftihar etmek. (GTS)

Burada “*kötäril*” fiili “*kötär*” fiilinin edilgen şeklidir ve “havaya, yukarıya kalkmak” anlamındadır (ÖTİL: 422)

körpäsığä qaräb âyâk uzat- (ÖT), ayağını yorganına göre uzat- (TT)

ÖT: İmkanına, durumuna göre hareket etmek. (ÖİFL: 175).

TT: Giderini mutlaka gelirine göre uydurmak. (ADS)

Burada “*körpä*” kelimesi “yorgan” anlamındadır (ÖTİL: 421).

“*karäb*” zarf fiili “bakmak, seyretmek” anlamındaki “*karä*” fiilinden türemiştir (ÖTİL: 552)

köz açib yumgunçä (ÖT), göz açıp kapayınca kadar (TT)

ÖT: Çok kısa bir sürede, çabucak. (ÖTADS: 113.)

TT: Çok kısa bir zaman içinde. (GTS)

köziniñ âldigä kel- (ÖT), gözünün önüne gel- (TT)**ÖT:** Hatırlamak. (ÖİFL: 146)**TT:** 1. Hatırlamak. 2. Bir şeyi zihinde canlandırmak, tasarlamak, hatırlamak. (GTS)

Burada “âldi” kelimesi “ön” anlamındadır (ÖTİL: 531)

özidän ket- (ÖT), kendinden geç- (TT)**ÖT:** Bayılmak, kendini kaybetmek. (ÖİFL: 281)**TT:** 1. Bilinci işlemez olmak, kendini kaybetmek, bayılmak. 2. Bir şey karşısında coşkuya kapılmak, duygulanmak. 3. Uykuya dalmak, uyuya kalmak. (GTS)

Burada “öz” kelimesi “kendî” anlamındadır (ÖTİL: 494) “ket- (git-)” fiiliyle birleşerek deyim oluşturmuştur.

öziğä kel- (ÖT), kendine gel- (TT)**ÖT:** 1. Ayılmak. 2. Anlamak, akli başına gelmek. (ÖİFL: 280)**TT:** 1. Ayılmak. 2. Akli başına gelmek. 3. Durumu düzeltmek (GTS)**piçâk suyâkkä yet- (ÖT), bıçak kemiğe dayan- (TT)****ÖT:** Artık katlanılmayacak hale gelmek. (ÖİFL: 208)**TT:** Çekilen sıkıntı artık katlanılmayacak bir duruma gelmek. (GTS)**sözi öt- (ÖT), sözü geç- (TT)****ÖT:** Dediği ciddiye alınmak, kabul edilmek. (ÖİFL: 219)**TT:** 1. Kendisini kabul ettirmiş olmak, hatırı sayılmak. 2. Adı anılmak, bahsedilmek. (ADS)

“öt-” fiili “bir yerden başka bir yere geçmek” anlamındadır (ÖTİL: 522).

Burada yardımcı fiil olarak kullanılmıştır.

sözidän kıyt- (ÖT), sözünden dön- (TT)**ÖT:** Sözünden dönmek, sözünü tutmamak. (ÖİFL: 218)

TT: Verdiği sözü yerine getirmemek veya tutmamak. (ADS)

“*käyt-*” fiili “geldiği yere geri dönmek; vazgeçmek” anlamlarındadır (ÖTİL: 542)

tâş yüräk (ÖT), taş kalpli (TT)

ÖT: Merhametsiz, acımasız. (ÖİFL: 33)

TT: Merhametsiz. (GTS)

ümidini üz- (ÖT), umudunu kes- (TT)

ÖT: Artık beklentiye girmemek, umudunu kesmek. (ÖİFL: 240)

TT: Artık olacağını beklememek. (GTS)

ömr ötkez- (ÖT), ömür geçir- (TT)

ÖT: Yaşamak. (ÖİFL: 241)

TT: Yaşamak. (GTS)

“*ötkez-*” fiili “*öt-*” fiilinin ettirgen şeklidir ve “geçmesini sağlamak” anlamındadır (ÖTİL: 519)

yärägä tuz sep- (ÖT), yaraya tuz biber ek- (TT)

ÖT: Acısını daha da çoğaltmak. (ÖTADS: 123)

TT: Bir derdin acısını çoğaltmak. (GTS)

“*sep-*” fiili “serpmek, saçmak, dağıtmak” anlamındadır (ÖTİL: 37)

yegäni äldidä, yemägäni ketidä (ÖT), yediği önünde yemediği ardında (TT)

ÖT: Rahat bir hayat geçirmesi için her şey gereğinden fazla. (ÖTADS: 105)

TT: Bolluk, refah içinde yaşayanlar için kullanılan bir söz. (ADS)

Burada “*ket*” kelimesi “arka, ard” anlamındadır (ÖTİL: 382)

yergä kirip ket- (ÖT), yerin dibine gir- (TT)

ÖT: Utançtan çok üzüntü duymak, sıkılmak. (ÖİFL: 81)

TT: 1. Çok utanıp sıkılmak. 2. Görünmez olmak, kaybolmak. (ADS)

yetti yaşardıñ yetmiş yaşargäçä (ÖT), yediden yetmişe (TT)

ÖT: Büyük küçük herkes. (ÖİFL: 86)

TT: Herkes. (GTS)

yetti ölçä bir kes (ÖT), iki ölç bir biç (TT)

ÖT: İhtiyatla, tedbirle iş yapmak. (ÖİFL: 86)

TT: Bir iş yaparken ayrıntıları ve sonuçları iyice düşünölmelidir. (ADS)

yol körset- (ÖT), yol göster- (TT)

ÖT: İşin nasıl yapılacağını göstermek, anlatmak. (ÖİFL: 123)

TT: 1. Kılavuzluk etmek, yolu bilmeyene anlatmak, tarif etmek. 2. Ne yapılacağını, nasıl davranılacağını öğretmek. (ADS)

“körset-” fiili “göstermek” anlamındadır (ÖTİL: 421)

zäräri teg- (ÖT), zararı dokun- (TT)

ÖT: Zararı, kötölüğü dokunmak, ziyan etmek. (ÖİFL: 105)

TT: Kötölüğe uğratmak. (ADS)

Kısmî eş değer deyimler, yukarıda da belirtildiği gibi her iki lehçede anlamca aynı olup şekil bakımından deyimlerin bazı öğelerindeki farklılıkların bulunduğu duruma denir. Ancak bu farklılıklar her zaman eşit şekilde gözükmemektedir. Örneğin, Özbekçedeki **äklini yäkät-** deyimini Türkiye Türkçesinde **aklımı kaybet-** şeklinde ortaya çıkmaktadır. Burada **yäkät-** ve **kaybet-** fiilleri şekil bakımından birbirlerine benzememektedir. Ancak **yäkät-** (>yok et) fiili “kaybetmek anlamındadır. Buradan hareket ile iki deyim arasında şekil olarak kısmen değişiklikler gözükse de anlam bakımından birbirleriyle örtüşmektedirler. Mevcut iki lehçede, yalnızca şekil bakımından; birisinin farklı fakat anlamca birebir örtüşen deyimler de tespit edilmiştir. Özbek Türkçesinde **eti süyägigä yapış-** deyimindeki **süyäg-** kelimesi “kemik” anlamındadır. Deyimin Özbek Türkçesindeki anlamı “aşırı zayıflamaktır.” Türkiye Türkçesindeki varyantı ise **eti kemiğine yapış-** “çok zayıflamak” şeklindedir. Karşılaştırmada da görüldüğü üzere anlam bakımından bir

olup yalnızca kelimelerden birinin şekil bakımından farklı olduğu tespit edilmiştir. Özbekçe **ikki ayağını bir etikka soq-** deyimindeki **etik-** kelimesi “çizme” anlamındadır. Bu deyim Türkiye Türkçesindeki tam karşılığı **iki ayağını bir pabuca sok-** şeklindedir. İki lehçedeki deyim karşılaştırılması neticesinde yalnızca şekil bakımından **etik-** kelimesi farklılık göstermektedir. Fakat anlam bakımından neredeyse birebir örtüşmektedir. Özbek Türkçesindeki **zārari teg-** deyiminin Türkiye Türkçesindeki karşılığı **zararı dokun-** deyimidir. Buradaki **teğ-** ile **dokun-** fiili anlamca aynıdır. Sadece şekil olarak farklılık göstermektedir. Dolayısıyla bu tür deyimler eş değer deyimlere daha yakın seviyededir.

2.2. Yalancı Eş Değer Deyimler

Daha önceki çalışmalarda şekil ve anlam bakımından örtüşüp örtüşmediğine göre yalancı eş değer deyimler “tam yalancı eş değer” ve “kısmî yalancı eş değer” veya “yarı yalancı eş değer” olarak ikiye ayrılmıştır. Biz de bundan yola çıkarak yalancı eş değer deyimleri “tam” ve “kısmî” olmak üzere ikiye ayırdık.

2.2.1. Tam Yalancı Eş Değer Deyimler

Tam yalancı eş değer deyimler, genellikle kökeni aynı ve şekil bakımından benzer olmasına rağmen anlamı örtüşmeyen deyimlerdir. Özbek Türkçesi ile Türkiye Türkçesi arasında tespit edilen tam yalancı eş değer deyimler şunlardır:

āräläri açik (ÖT), araları açık (TT)

ÖT: Maddi meselelerini aralarında halletmek, birbirine borcu kalmamak, ortada herhangi birine zarar verecek hiçbir şey olmamak. (ÖİFL: 194)

TT: Arkadaşlıkları sarsılmak arkadaşlık bağları kopmak, birbirine darılmış durumda olmak. (ADS)

Bu anlamlar karşılaştırıldığında hiçbir anlam denkliği görülmemektedir. Buna göre “araları açık” deyimini tam yalancı eş değerli deyimler olarak değerlendirilebilir.

bâş қоş- (ÖT), baş қоş- (TT)

ÖT: 1. Müdahale etmek, burnunu sokmak. 2. Katılmak. (ÖİFL: 57)

TT: Bir işi başarmak için çalışmak. (ADS)

Bu anlamlar karşılaştırıldığında her iki lehçede de anlamların örtüşmediği görüldüğü için deyim tam yalancı eş değer sayılır.

bâş(i)gä kel- (ÖT), baş(ın)a gel- (TT)

ÖT: Düşünmek, idrak etmek. (ÖİFL:181)

TT: 1.Kötü bir durumla karşı karşıya kalmak. 2. Düşünülen kötü durum gerçekleşmek. 3. Kötü bir duruma uğramak 4. Ölüm ihtimali olmak (ADS)

Deyimin anlamlarında bir denklik görülmediği için tam yalancı eş değerli olarak değerlendirilebilir.

bâşini ye- (ÖT), başını ye- (TT)

ÖT: Yok etmek, helak etmek. (ÖİFL: 46)

TT: Birinin güç duruma düşmesine yol açmak. (ADS)

Anlamlarlar karşılaştırıldığında hiçbir anlam denkliği görülmemektedir dolayısıyla deyim tam yalancı eş değerlidir.

bel bağlä- (ÖT), bel bağla- (TT)

ÖT: 1. Hazırlanmak, toplanmak. 2. Girişmek, kalkışmak. 3. Karar vermek (ÖİFL: 35)

TT: Birisinin kendisine yardımcı olacağına inanmak, güvenmek. (ADS)

Bel bağla- deyimi için bir karşılaştırma yapıldığında Özbek Türkçesindeki bazı anlamların Türkiye Türkçesinde bulunmadığı görülmektedir. Buna rağmen mevcut anlama bir paralellik görülmediği için deyim tam yalancı eş değerlidir.

boynini бүk- (ÖT), boynunu бүk- (TT)

ÖT: Boyun eğmek, itaat etmek (ÖİFL: 59)

TT: 1. Acındırıcı, çaresiz bir durumda kalmak. Bir durumu, bir işi ister istemez kabul etmek 3. Bitki canlılığını yitirmek. (ADS)

Özbek Türkçesinde *boynini bük-* deyimini “boyun eğ-” deyimiyile eş anlamlıdır. Türkiye Türkçesindeki anlamla örtüşmediği için deyim tam yalancı eş değer deyim olarak değerlendirilebilir.

cân âlib cân ber- (ÖT), can alıp can ver- (TT)

ÖT: Canını esirgmeden mücadele etmek, savaşmak. (ÖİFL:103)

TT: Ölüm sıkıntısı ve acısı içinde bulunmak. (ADS)

Burada da aynı şekilde anlamların örtüşmediği görülmektedir, dolayısıyla deyim tam yalancı eş değerlidir.

câni boğzigä kel- (ÖT), canı boğazına gel- (TT)

ÖT: 1. Ölecek hale gelmek. 2. Sabrı tükenmek, bıkmak, usanmak, canına tak etmek. (ÖİFL: 101)

TT: 1. Büyük bir tehlike karşısından ölecekmiş gibi bir korkuya kapılmak. 2. Aşırı duygulanmak, çok heyecanlanmak. (ADS)

Her iki lehçe anlam bakımından karşılaştırıldığında hiçbir anlam denkliği görülmemektedir. Bu sebeple deyim tam yalancı eş değerlidir.

câniğä teg- (ÖT), canına değ- (TT)

ÖT: Yorulmak, usanmak, bıkmak. (ÖİFL: 96)

TT: 1. Çok hoşlanmak. 2. Ruhu şad olmak. (ADS)

Anlamlara bakıldığında lehçeler arasında anlam denkliği tespit edilememiştir dolayısıyla deyim tam yalancı eş değerli olduğu söylenebilir.

cânini ber- (ÖT), canını ver- (TT)

ÖT: Şartlar ne olursa olsun verilen görevi yerine getirmeye hazır olmak. (ÖİFL: 98)

TT: 1. Kendisini feda etmek. 2. Hiçbir şey esirgememek. 3. Bir şeye çok düşkün olmak, çok sevmek.

Deyimin Türkiye Türkçesinde bulunan anlamları Özbek Türkçesinde bulunmamaktadır. Özbek Türkçesindeki anlam ise Türkiye Türkçesindeki anlamlarla örtüşmemektedir. Bu nedenle deyim tam yalancı eş değerlidir.

dünyâdan ket- (ÖT), dünyadan geç- (TT)**ÖT:** Vefat etmek, ölmek. (ÖİFL: 75)**TT:** bir kenara çekilip toplum yaşamına karışmamak. (ADS)**häyrân qâl- (ÖT), hayran kal- (TT)****ÖT:** Şaşırarak, hayret etmek. (ÖİFL: 307)**TT:** Çok beğenmek. (ADS)

Anlam denkliği görülmediği için deyim tam yalancı eş değerli denilebilir.

huş kör- (ÖT), hoş gör- (TT)**ÖT:** Beğenmek, hoşuna gitmek, sevmek. (ÖİFL: 248)**TT:** Gücenilecek veya karşılık gelincecek bir davranışı hoşgörü ile karşılamak, anlayışla karşılamak, kusur saymamak. (GTS)

Deyimin Özbek Türkçesindeki anlamı “hoşlanmak” kavramını karşılamaktadır. Türkiye Türkçesindeki anlamı ise kısaca “tolere etmek”tir. Anlamlar örtüşmediği için deyim tam yalancı eş değerli denilebilir.

ikki bükilib (ÖT), iki büküm ol- (TT)**ÖT:** Saygıdan çok eğilmek. (ÖİFL: 110)**TT:** 1. Yorgunluk, hastalık, yaşlılık vb. nedenlerle beli bükülmek, öne doğru eğilmek. 2. Riyakârlık, dalkavukluk, gerçek olmayan saygı vb. (GTS)

Deyim Özbek Türkçesinde “gerçek saygıdan eğilmek” anlamındayken Türkiye Türkçesinde “riyakarlık, dalkavukluk” anlamını kazanmıştır. Yine de anlamlar örtüşmediği için deyim tam yalancı eş değerli sayılabilir.

iş ber- (ÖT), iş ver- (TT)**ÖT:** Birine, bir şeye hizmet etmek. (ÖİFL: 118)**TT:** 1. Birine yapacak iş göstermek. 2. Gönlü olduğunu gösterecek davranışlarda bulunmak, pas vermek. (GTS)

Eski Türkçedeki “*işig küçüg ber-*” deyimini ufak tefek şekil değişikliğine rağmen anlam olarak Özbek Türkçesinde korunmuş diyebiliriz. Her iki lehçede anlam benzerliği görülmediği için deyim tam yalancı eş değerli denilebilir.

ışdän çık- (ÖT), işten çık- (TT)

ÖT: Bir şeyin kullanılılmayacak hale gelmesi, bozulması. (ÖİFL: 119)

TT: İşten ayrılmak, istifa etmek.

Deyimin Özbek Türkçesindeki anlamı “bir şeyin kullanılılmayacak/iş görmeyecek hale gelmesi, bozulması” iken Türkiye Türkçesinde doğrudan “işten ayrılmak, istifa etmek”tir. Dolayısıyla deyim tam yalancı eş değerlidir.

izigä tüş- (ÖT), izine düş- (TT)

ÖT: Birini takip etmek, peşine düşmek. (ÖİFL: 110)

TT: Av hayvanlarının, gittiği yolu izleyerek arkalarından gitmek. (GTS)

Deyimin çekirdek anlamı “birini takip etmek”tir ancak Türkiye Türkçesinde sadece “av hayvanlarını takip etmek” anlamını karşıladığı için ve Özbek Türkçesindeki anlamla örtüşmediği için deyim tam yalancı eş değerli sayılabilir.

ķāni ķāyna- (ÖT), kanı kayna- (TT)

ÖT: Sinirlenmek, öfkelenmek. (ÖİFL: 291)

TT: Coşkun ve kıpırdak olmak. (GTS)

Anlam olarak örtüşmeyen “kanı kayna-”deyimini tam yalancı eş değerlidir.

kāyfini sür- (ÖT), keyif sür- (TT)

ÖT: Güzel şeylerden keyif almak, tadını çıkarmak. (ÖTADS: 111)

TT: Sıkıntısız rahat yaşamak. (ADS)

Deyimin Özbek Türkçesindeki anlamı “(anlık, kısa süren) güzel şeylerden keyif almak, tadını çıkarmak” iken Türkiye Türkçesinde “(devamlı, uzun süre) sıkıntısız rahat yaşamak”tır. Anlamlarda bir benzerlik görülmediği için deyim tam yalancı eş değerli denilebilir.

kōñil aç- (ÖT), gönül aç- (TT)

ÖT: Eğlenmek, güzel vakit geçirmek. (ÖİFL: 154)

TT: İnsanın iç sıkıntısını gidermek, iç açmak. (ADS)

“gönül aç-“ deyimini her iki lehçede anlam bakımından karşılaştırıldığında kesin bir farklılık görülmektedir. Bu yüzden deyim tam yalancı eş değerli olarak değerlendirilebilir.

könil koy- (ÖT), gönül koy- (TT)

ÖT: Sevmek, gönül bağlamak, âşık olmak. (ÖİFL: 154)

TT: Gücenmek, alınmak, darılmak. (ADS)

Her iki lehçede görülen farklılık sebebiyle deyim tam yalancı eş değerli sayılabilir.

könlü barmä- (ÖT), gönlü varma- (TT)

ÖT: Kıyamamak, gönlü el vermemek. (ÖİFL: 155)

TT: İstek duymamak, istememek, çekinmek. (ADS)

Deyimin Özbek Türkçesindeki anlamı “birine, bir şeye kıyamamak, gönlü el vermemek” iken Türkiye Türkçesinde “istek duymamak, istememek”tir. Dolayısıyla deyim tam yalancı eş değerli denilebilir.

köz tik- (ÖT), göz dik- (TT)

ÖT: 1. Gözünü ayırmadan bakmak. 2. Ümitle bakmak. 3. Hırsla bakmak. (ÖİFL: 149)

TT: Bir şeyi ele geçirmek isteğine kapılmak. (GTS)

Her iki lehçede anlam bakımından bir denklik görülmediği için deyim tam yalancı eş değerli denilebilir.

köz yum- (ÖT), göz yum- (TT)

ÖT: Vefat etmek, ölmek (ÖİFL: 140)

TT: 1. Görmezden gelmek, hoş görmek, bağışlamak. 2. Umudunu kesmek, umutsuzluğu düşmek. (GTS)

Deyim Özbek Türkçesinde mecaz olarak “vefat etmek” anlamını kazanmıştır ve Türkiye Türkçesindeki anlamlarla da örtüşmemektedir. Bu sebeple deyim tam yalancı eş değerlidir.

közgä körin- (ÖT), göze görün- (TT)

ÖT: 1. Tanınmak. 2. Görünüşüyle dikkat çekmek. (ÖİFL:132).

TT: Belli, açık olmak.

Deyimin her iki lehçedeki anlamlarında benzerlik görülmediği için tam yalancı eş değerli denilebilir. (GTS)

közi açik (ÖT), gözü açık ol- (TT)

ÖT: 1. Hayatta olmak. 2. Dikkatli, temkinli, uyanık. (ÖİFL: 141)

TT: Fırsattan yararlanmak, kurnazca davranmak. (GTS)

İki lehçede anlam bakımından örtüşmeyen bu deyime tam yalancı eş değerli denilebilir.

künini kör- (ÖT), gününü gör- (TT)

ÖT: Gün geçirmek, geçinip gitmek (ÖİFL: 131)

TT: 1. Kötü bir sonla karşılaşmak, cezaya çarptırılmak. 2. Çocuklarının iyi, mutlu günlerini görmek. 3. Aybaşı görmek. (GTS)

Deyimin Türkiye Türkçesindeki anlamları Özbek Türkçesinde bulunmamakta, Özbek Türkçesinde anlam da Türkiye Türkçesindekilerle örtüşmemektedir. Bu sebeple deyim tam yalancı eş değerli sayılabilir.

öz yâgigä özi kâvurul- (ÖT), kendi yağıyla kavrul- (TT)

ÖT: Acı çekmek, üzülmek, derdini anlatamamak. (ÖİFL: 279)

TT: Elinde bulunanla geçinip kimseye muhtaç olmamak. (GTS)

Her iki lehçe karşılaştırıldığında anlamlar örtüşmemektedir bu sebeple deyime tam yalancı eş değerli denilebilir.

tâş ât- (ÖT), taş at- (TT)

ÖT: Kötülük yapmak, düşmanlık beslemek. (ÖİFL: 235)

TT: Birine dolaylı olarak iğneleyici, dokunacak bir söz söylemek. (GTS)

Her iki maddede de anlam denkliği görülmediği için bu deyim tam yalancı eş değerli sayılabilir.

üstün kel- (ÖT), üstün gel- (TT)

ÖT: Yenmek, galip olmak. (ÖİFL: 242)

TT: 1. Benzerlerinden daha yüksek düzeyde olmak. 2. Bir kimseden veya bir şeyden daha yüksek, daha değerli olmak. (ADS)

İki lehçe arasında anlam bakımından bir paralellik görülmediği için deyim tam yalancı eş değerli olarak değerlendirilebilir.

yân bos- (ÖT), yan bas- (TT)

ÖT: Birini korumak, himayesi altına almak, desteklemek. (ÖİFL: 88)

TT: 1. Bir işte aldanmak. 2. Dürüst davranmamak, kaypaklık etmek. (ADS)

Her iki lehçe anlam bakımından karşılaştırıldığında bir benzerlik görülmemektedir dolayısıyla deyim tam yalancı eş değerli denilebilir.

yerdä qâl- (ÖT), yerde kal- (TT)

ÖT: Önemsememek (birinin sözü). (ÖİFL: 82)

TT: Saygı görmemek, yüzüne bakılmamak. (ADS)

Özbek Türkçesinde ve Türkiye Türkçesinde anlamlar karşılaştırıldığında bir denklik görülmediği için deyim tam yalancı eş değerli denilebilir.

yok yerdägi (ÖT), yok yere (TT)

ÖT: Kimsenin bilmediği, kimsenin aklına gelmeyecek, olmayacak şey. (ÖİFL:124)

TT: Hiçbir gereği ve sebebi olmadan, boşu boşuna. (GTS)

Her iki lehçede anlamların örtüşmediğinden ötürü deyim tam yalancı eş değerli sayılabilir.

yoli açık (ÖT), yolu açık ol- (TT)

ÖT: İsteddiğini yapabilen, istediği yere gidebilen. (ÖTADS: 111)

TT: Bir iş önünde engel olmamak. (GTS)

Anlam bakımından farklı olan bu deyim tam yalancı eş değerli denilebilir.

zähr saç- (ÖT), zehir saç- (TT)

ÖT: Öfkeyle can yakarak konuşmak. (ÖİFL: 106)

TT: Çevreye kötü propaganda yapmak veya insanları olumsuz davranışlara yönlendirmek, tahrik etmek, ortalığı karıştırmak. (GTS)

Her iki lehçede farklı anlamları ifade eden bu deyim tam yalancı eş değerli olarak değerlendirilebilir.

2.2.1.1 Kökeni Aynı, Şekilce Kısmen Benzeşen Ve Anlamca Örtüşmeyen Deyimler

Bu deyimler de tam yalancı eş değer deyimlerin bir diğer türüdür. Söz konusu deyimlere Kısmi Yalancı Eş Değer Deyimler grubunda görüldüğü gibi şekil olarak kısmen birbirine benzeyen, fakat anlam açısından tamamen farklı anlama sahip olan deyimler girer. Bu deyimler de diğer yalancı eş değer deyimler gibi aktarmacıları şekil benzerliğinden dolayı hataya sürükleyebilir.

bärmâgini tişlä- (ÖT), parmağını ısır- (TT)

ÖT: 1. Hiçbir şey yapamamak, sonuç elde edememek. 2. Pişman olmak (ÖİFL: 32,33)

TT: Büyük şaşkınlık duymak. (GTS)

Batı Türkçesindeki *ısır-* fiilinin karşılığı olarak Doğu Türkçesinde “*tişle-*” fiili kullanılmaktadır. Deyimin ÖT’deki anlamlarına bakacak olursak her iki anlamının da olumsuz olduğunu görmekteyiz. Ancak söz konusu deyim TT’deki anlamı “meydana gelen durum karşısında şaşakalmak” olup ÖT’deki anlamlarıyla örtüşmemektedir.

bâşi yästikka yet- (ÖT), başı yastığa düş- (TT)

ÖT: Hastalıktan yatağa düşmek. (ÖİFL: 49)

TT: Yorgunluktan veya güçsüzlükten uykuya dalmak. (GTS)

Deyimin ÖT'deki anlamı “hastalıktan yatağa düşmek”ken TT'de “yorgunluktan veya güçsüzlükten yatağa düşmek” olarak farklılaşmıştır.

yergä kārä- (ÖT), yere bak- (TT)

ÖT: Utancından kafasını kaldıramayacak hale gelmek. (ÖİFL: 81)

TT: İhtiyarların ölümü yakın olmak. (GTS)

Türkiye Türkçesindeki “bak-” fiilinin karşılığı Özbek Türkçesinde “kara-”dır. Yine de anlam açısından bir benzerlik görülmediği için deyim tam yalancı eş değer sayılabılır.

2.2.2. Kısmî Yalancı Eş Değer Deyimler

Her iki lehçede de şekil olarak örtüşen, ancak anlam bakımından kısmen farklılaşan deyimlere kısmî yalancı eş değer deyimler denir. Biz bu gruba şekil olarak da kısmen örtüşen bazı deyimleri de ilave etmek zorunda kaldığımızı belirtmeliyiz. Bunun sebebi, bazı deyimlerin bünyesindeki kurucu kelimeler her iki lehçede aynı anlamda kullanılan eş anlamlı kelimeler olmasından kaynaklanmıştır. Örneğin, Özbek Türkçesindeki **bâşi şiş-** “Düşünmekten yorulmak” deymiyle Türkiye Türkçesindeki **kafası şiş-** “1. Zihni yorulmak; 2. Gürültüden tedirgin olmak.” deyiminin oluşum kaynağı, mantığı aynıdır. Farklı olan Özbek Türkçesinde **bâş** kelimesi kalıplaşmışken Türkiye Türkçesinde “baş” anlamına gelen **kafa** kelimesi tercih edilmiştir. Dolayısıyla bu tür deyimler hem şekil hem de anlam olarak kısmen eş değer niteliğindedirler.

âgiz aç- (ÖT), ağız (veya ağızını) aç- (TT)

ÖT: Konuşmaya başlamak. (ÖİFL: 204)

TT: 1. Konuşmaya başlamak. 2. Kesici aletleri keskin duruma getirmek. 3. Ağır sözler söylemeye başlamak. 4. Azarlamak, paylamak. 5. Alık alık bakmak. (ADS)

Burada deyim çekirdek anlamı “konuşmaya başlamak”tır. Fakat TT'de görüldüğü gibi temel anlamın dışında dört farklı yan anlam kazanmıştır.

Her iki lehçe karşılaştırıldığında Türkiye Türkçesindeki yan anlamların Özbek Türkçesinde bulunmadığı görülmektedir. Bu sebeple deyim kısmî yalancı eş değerli denilebilir.

båşi åylån- (ÖT), başı dön- (TT)

ÖT: 1. Başlı dönmek, kendinden geçer gibi olmak. 2. Mutluluktan sarhoş duruma gelmek. (ÖİFL: 46)

TT: 1. İnsana, eşyanın dönmesi, ayağının altından yerin çekilmesi vb. bir duygu gelmek. 2. Sıkıntı yaratan bir durum karşısında bunalmak. 3. Görkemli bir şey karşısında şaşırarak; 4. Para veya makam sebebiyle şaşırıp şımarmak. (GTS)

Burada “åylån-” fiili “bir şeyin etrafında dönmek” anlamındadır (ÖTİL: 33).

Bu deyim her iki lehçede temel anlamları bakımından benzerlik göstermekte ancak yan anlamları bakımından örtüşmemektedir. Buna göre deyim kısmî yalancı eş değerli olarak değerlendirilebilir.

båşi şiş- (ÖT), kafası şiş- (TT)

ÖT: Düşünmekten yorulmak. (ÖİFL: 53)

TT: 1. Zihni yorulmak; 2. Gürültüden tedirgin olmak. (GTS)

Her iki lehçede de temel anlamlar aynıdır, fakat Türkiye Türkçesinde görülen yan anlam Özbek Türkçesinde bulunmamaktadır. Bu sebeple deyim kısmî yalancı eş değerli denilebilir.

båşini åğrit- (ÖT), başını åğrit- (TT)

ÖT: 1. Düşünmek. 2. Birini bunaltmak.

TT: 1. Gereksiz sözlerle birini bunaltmak. 2. Bir iş için birini tedirgin etmek, uğraştırmak. (GTS)

Her iki lehçede de “birini bunaltmak” anlamı örtüşmektedir. Diğer anlamlarda denklik görülmediği için deyim kısmî yalancı eş değerli olarak değerlendirilebilir.

boyniğå ål- (ÖT), boynuna al- (TT)

ÖT: 1. İtiraf etmek. 2. Razı olmak, kabullenmek. 3. Bir işi üstlenmek, sorumlu olmak. (ÖİFL:60)

TT: Bir şeyi borç veya ödev olarak üzerine almak. (GTS)

Deyimin her iki lehçede örtüşen anlamı “bir işi üstlenmek, sorumlu olmak”tır. Özbek Türkçesindeki diğer anlamların Türkiye Türkçesinde bulunmaması sebebiyle deyim kısmî yalancı eş değerli sayılabilir.

câni äçi- (ÖT), canı acı- (TT)

ÖT: Birine acımak, üzülmek. (ÖİFL: 95)

TT: 1. Çarpma, vurma vb. sonucu acı duymak. 2. Üzülmek, rahatsız olmak.

Deyimin her iki lehçede de örtüşen anlamı “üzülmek, rahatsız olmak”tır.

ÖT’de deyim tek anlamdayken, TT’de iki anlamı bulunmaktadır; ilk “çarpma, vurma sonucu acı duymak” anlamından mecaz olarak “üzülmek, rahatsız olmak” anlamının doğduğu söylenebilir. Dolayısıyla deyime kısmî yalancı eş değerli denilebilir. (GTS)

câni çik- (ÖT), canı çik- (TT)

ÖT: 1. Ölmek, son nefesini vermek. 2. Öfkelenmek, sinirlenmek. (ÖİFL:101)

TT:1. Çok yorulmak veya çok zorluk çekmek. 2. Ölmek 3. Çok yıpranmak.

4. Zarar etmek.

Deyimin “ölmek” anlamı her iki lehçede de vardır. Bunun yanı sıra TT’de mecaz olarak “çok yorulmak veya zorluk çekmek” anlamı yaygın olarak kullanılmaktadır. Diğer 3. ve 4. Anlamlarının ise nadir kullanıldığı görülür. Bu sebeple deyim kısmî yalancı eş değerli olarak değerlendirilebilir. (ADS)

içigä sâl- (ÖT), içine at- (TT)

ÖT: Sıkıntısını belli etmemek, gizlemek. (ÖİFL: 116)

TT: 1. Sıkıntısını kimseye belli etmemek. 2. Yapılan bir kötülüğe karşı sesini çıkarmamakla birlikte bunu unutmamak. (ADS)

Özbek Türkçesinde “*sâlmâk*” fiili “*bir yerin içine koymak; atmak; döşemek; bir yere koymak ya da bir duruma sokmak*” anlamlarında kullanılmaktadır (ÖTİL: 66), yani Türkiye Türkçesindeki “at- “fiilini karşılıyor diyebiliriz.

Her iki lehçede temel anlam örtüşmektedir fakat Türkiye Türkçesinde görülen yan anlam Özbek Türkçesinde görülmemektedir. Bu sebeple deyimde kısmî yalancı eş değerli diyebiliriz.

içini boşat- (ÖT), içini boşalt- (TT)

ÖT: İçinde birikmiş tüm sıkıntısını anlatmak, ağlayıp rahatlamak. (ÖİFL: 268)

TT: 1. Sıkıntı ve derdini söylemek. 2. Öfkesini açığa vurmak. 3. Banka, şirket vb. ni yasal görüntü verip soymak. (ADS)

Her iki lehçede de “içindekileri, derdini anlatmak, içini dökmek” anlamı örtüşmektedir. Türkiye Türkçesinde görülen yan anlam Özbek Türkçesinde bulunmamaktadır. Bu sebeple deyim kısmî yalancı eş değerli sayılabilir.

könliden keçir- (ÖT), gönlünden geçir- (TT)

ÖT: Bir süre düşünmek. (ÖİFL: 161)

TT: 1. Bir şeyin olmasını veya bir şey yapmayı istemek. 2. Düşünmek. (ADS)

Deyimin her iki lehçede örtüşen çekirdek anlamı “düşünmek”tir. Türkiye Türkçesinde görülen diğer anlam Özbek Türkçesinde bulunmadığı için söz konusu deyimler kısmî yalancı eş değer olarak değerlendirilebilir.

tili bir kariç bol- (ÖT), dili bir karış ol- (TT)

ÖT: Övünmeye, konuşmaya kendini haklı bulmak, çok övünmek, çok konuşmak. (ÖİFL: 229)

TT: Fazla konuşmak, her söze karşılık vermek. (GTS)

Burada kısmî olarak “çok konuşmak” anlamı örtüşmektedir. Bunun yanı sıra Özbek Türkçesi “çok övünmek” anlamını da barındırmaktadır.

yol ber- (ÖT), yol ver- (TT)

ÖT: 1. Kenara çekilip başkasının geçmesine izin vermek. 2. Engel olmamak, izin vermek. (ÖİFL: 121)

TT: 1. Geçmesine izin vermek. 2. Hızını artırmak 3. İşten çıkarmak, işine son vermek. (GTS)

Deyimin her iki lehçedeki ilk anlamı “başkasının geçmesine izin vermektir”. Bunun yanı sıra ÖT’de ilk anlamdan yola çıkarak “engel olmamak, izin vermek” anlamı türemişken, TT’de “işten çıkarmak, işine son vermek” anlamı doğmuştur. Bu sebeple deyim kısmî yalancı eş değer olarak değerlendirilebilir.

SONUÇ

Türkiye Türkçesi ve Özbek Türkçesi iki farklı lehçe grubunda bulunmaktadır. Türkiye Türkçesi Güneybatı Türkçesi grubunda, Özbek Türkçesi ise Güneydoğu Türkçesi grubunda gelişmiştir. Ayrıca buldukları farklı coğrafi ortam ve siyasi yapı nedeniyle doğal olarak farklılıklar da meydana gelmiştir. Ancak buna rağmen iki lehçe arasındaki ortak söz varlığı bir hayli yüksektir. Bu ortaklık her iki lehçenin deyimlerinde de göze çarpmaktadır. Çalışmamızda Özbek Türkçesiyle Türkiye Türkçesindeki deyimlerin eş değerlik durumu bütün yönleriyle ele alınmıştır.

Bu çalışmada adı geçen lehçelerin deyimler sözlüğünün karşılaştırılması sonucunda 171 eş değer deyim tespit edilmiştir. Tespit edilen bu deyimlerin tasnifi sonucunda 66 deyim her iki lehçede tam eş değer, 58 deyim kısmî eş değer, 37’sinin ise tam yalancı eş değer, diğer 10 deyim de kısmî yalancı eş değerlik özelliği taşıdığı belirlenmiştir.

Bu bilgilere göre her iki lehçe için köken açısından ortak olan eş değer deyimlerin büyük bir kısmı tam eş değer niteliğini taşımaktadır. Aynı zamanda aynı kökten geldiği halde günümüzde anlamca örtüşmeyen ya da kısmen örtüşen deyimlerin sayısı da az olmadığı anlaşılmaktadır. Bu durum, söz konusu deyimlerin çeşitli kültürel, bölgesel etmenler, dilsel etkileşimler ya da bir dilin iç gelişmesi sonucu anlam kayması ya da anlam genişlemesi olayına uğradıklarının işaretidir.

Eş Değer Deyimlerin Listesi

1. Tam Eş Değer Deyimler

Özbek Türkçesi	Türkiye Türkçesi
âgir âyâk	Ağır ayak
âgzi bârmä-	ağzı varma-
âgzigä âl-	ağzına al-
âgzigä tüş-	ağzına düş-
âgzidän bâl tâm-	ağzından bal damla-
âhämiyät ber-	ehemmiyet ver-
âilä qur-	aile kur-
âql(i)ğa 50anin-	akla sığma-
âraläri buzil-	araları bozul-
âsär kalma-	eser kalma-
âyâq tirä-	ayak diret-
âzâb çek-	azap çek-
bâgrini ez-	bağrını ez-
bâhti açil-	bahtı açıl-
bâhti qârâ	bahtı kara
bâşi bağliq	başı bağlı
bâşidän keç-	başından geç-
bir yâstıkkä bâş koy-	bir yastığa baş koy-
bir yâkädän bâş çïqâr-	bir yakadan baş çıkar-
boyin eg-	boyun eğ-
burnini sok-	burnunu sok-
cân ber-	can ver-
cânini âl-	canını al-
cäzâ ber-	ceza ver-
dünyâgä kel-	dünyaya gel-
hâbär ber-	haber ver-
hâddidän âş-	haddini aş-

hâyâldän keçir-	hayalinden geçir-
ızdırâb çek-	ızdırıp çek-
içini boşat-	içini boşalt-
içini ye-	içini ye-
ignä bilän ıduq kazı-	iğneyle kuyu kaz-
işi tüş-	işi düş-
kârä kün	kara gün
keçä kündüz demay-	gece gündüz demeden
käyfi bozil-	keyfi bozul-
kim bilädi	kim bilir
köñlini âl-	gönlümü al-
köñil ävlä-	gönül avla-
köñil ber-	gönül ver-
köñil bağla-	gönül bağla-
köz boyä-	göz boya-
köz teg-	göz değ-
köz süz-	göz süz-
közdän keçir-	gözden geçir-
közi kamaş-	gözü kamaş-
közini aç-	gözünü aç-
kulak âs-	kulak as-
ķulaķ ber-	kulak ver-
ortägä ât-	ortaya at-
söz âl-	söz al-
söz ber-	söz ver-
sözidä tur-	sözünde dur-
ter tök-	ter dök-
tiligä tüş-	dile düş-
tiliniņ uçida tur-	dilinin ucunda
yer bilän yäksän bol-	yerle yeksan ol-
yergä ur-	yere vur-

yol �l-	yol al-
yolg� �ıq-	yola �ık-
yolg� �oy-	yoluna �oy-
yolg� t�ş-	yola d�ş-
y�r�gi ezil-	y�reği ezil-
yur�gi sıkıl-	y�reği sıkıl-
yur�ğini �ç-	y�reğini �ç-
z�r�r k�r-	zarar g�r-

2. Kısım Eş Değer Deyimler

�zbek T�rk�esi	T�rkiye T�rk�esi
�gzi kul�gig� yet-	�gzi kulaklarına var-
�klı yet-	aklı er-
�klini y�k�t-	aklını kaybet-
�l�k�sini �z-	alakasını kes-
�s�big� teg-	asabına dokun-
�y�k �sti �ıl-	ayak altına al-
�y�gig� yıkıl-	ayağına kapan-
b�h� ber-	paha bi�-
b�h�(si) yok	paha bi�ilmez
b�l�ga ��l-	belaya uğra-
b�şı k�kk� yet-	başı g�ğe er-
b�şid�n �şib y�t-	başından �şkın ol-
bir �gizdan	�giz birliği
bir �y�ği yerd�, bir �y�ği g�rd�	bir ayağı �ukurda
bir d�nya	d�nya kadar
bir �l�gid�n kirib, ikinci �l�gid�n �ıkıb ketm�k	bir kulağından girip �b�r kulağından �ıkmak
bir o� bil�n ikki �uşni ur-	bir taşla iki kuş vur
bir pul/�ç pul	beş para etmez

bir/üç pul bol-	beş paralık ol-
bir sözi ikki kılmalık	bir sözünü iki etmemek
bir yâkdâ tursun	söyle dursun
burnini kötärmek	burun şişirmek
cân kir-	can gel-
cânini fidâ kıl-	canını feda et-
çizigidän çıkma-	çizgisinden sapma-
degâni degân	dediği dedik
dünyâdan ket-	dünyadan göç-
dünyâdan köz yum-	hayata gözlerini yum-
eti süyâgigâ yapış-	eti kemiğine yapış-
hâyâlgâ çom-	hayale dal-
Hudâ bilâdi	Allah bilir
içigâ sâl-	içine at-
ikki âyâgini bir etikka soğ-	iki ayağını bir pabuca sok-
izzâti nâfsigâ teg-	izzetinefsine dokun-
kânâti âstidâ säklâ-	kanadı altına al-
kârdän kutulib yâmgirgâ tutil-	yağmurdan kaçarken doluya tutul-
kâş koyamân deb, köz çıkar-	kaş yapayım derken göz çıkar-
kılını kırkqâ yâr-	kılı kırk yar-
köksi kötâril-	göğsü kabar-
körpâsigâ qarâb âyâk uzat-	ayağını yorganına göre uzat-
köz açib yumgunça	göz açıp kapayınca kadar
köziniñ âldigâ kel-	gözünün önüne gel-
özidän ket-	kendinden geç-
özigâ kel-	kendine gel-
piçâk suyâkkâ yet-	bıçak kemiğe dayan-
sözi öt-	sözü geç-
sözidän kıyt-	sözünden dön-
tâş yüräk	taş kalpli
ümidini üz-	umudunu kes-

ömr ötkez-	ömür geçir-
yärägä tuz sep-	yaraya biber ek-
yegäni äldidä, yemägäni ketidä	yediği önünde yemediği ardında
yergä kirip ket-	yerin dibine gir-
yetti yäşärdän yetmiş yäşärgäçä	yediden yetmişe
yetti ölçä bir kes-	iki ölç bir biç
yol körset-	yol göster-
zäräri teg-	zararı dokun-

3. Tam Yalancı Eş Değer Deyimler

Özbek Türkçesi	Türkiye Türkçesi
äräläri açik	araları açık
bâş қоş-	baş қоş-
bâş(i)gä kel-	baş(ın)a gel-
bâşini ye-	başını ye-
bel bağlä-	bel bağla-
boynini бүк-	boynunu бүк-
cân älib cân ber-	can alıp can ver-
câni boğzigä kel-	canı boğazına gel-
câniğä teg-	canına değ-
cânini ber-	canını ver-
häyrân қал-	hayran kal-
huş kör-	hoş gör-
ikki бүkilib	iki бүklüm ol-
iş ber-	iş ver-
işdän çık-	işten çık-
izigä түş-	izine düş-
қани қайна-	kani kayna-
käyfini sür-	keyif sür-
könül aç-	gönül aç-
könül koy-	gönül koy-

könli barmä-	gönlü varma-
köz tik-	göz dik-
köz yum-	göz yum-
közgä körin-	göze görün-
közi açık	gözü açık ol-
künini kör-	gününü gör-
öz yağigä özi kāvurul-	kendi yağıyla kavrul-
tâş ât-	taş at-
üstün kel-	üstün gel-
yân bos-	yan bas-
yerdä kâl-	yer kal-
yok yerdägi	yok yere
yoli açık	yolu açık ol-
zähr saç-	zehir saç-
Kökeni Aynı, Şekilce Kısmen Benzeşen Ve Anlamca Örtüşmeyen Deyimler	
barmâgini tişlä-	parmağını ısır-
bâşi yästikka yet-	başı yastığa düş-
yergä kârä-	yere bak-

4. Kısmî Yalancı Eş Değer Deyimler

Özbek Türkçesi	Türkiye Türkçesi
âgiz aç-	ağız (veya ağzını) aç-
bâşi äylän-	başı dön-
bâşi şiş-	kafa şiş-
bâşini âgrit-	başını ağrı-
boynigä äl-	boynuna al-
câni äçi-	canı acı-
câni çik-	canı çık-
könliiden keçir-	gönlünden geçir-
tili bir kariç bol-	dili bir karış ol-
yol ber-	yol ver-

KAYNAKÇA

- Aksan, Doğan (2002), *Anadilimizin Söz Denizinde*, Bilgi Yayınevi, Ankara.
- Aksan, Doğan (2016), *Anlambilim Anlambilim Konuları ve Türkçenin Anlambilimi*, Bilgi Yayınevi, Ankara
- Aksan Doğan (2009), *Her Yönüyle Dil Ana Çizgileriyle Dilbilim*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara
- Aksan, Doğan (2017), *Türkçenin Gücü*, Bilgi Yayınevi, Ankara
- Aksan Doğan, (2015), *Türkçenin Söz Varlığı*, Bilgi Yayınevi, Ankara
- Aksoy, Ömer Asım (2013), *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü (Atasözleri Sözlüğü 1)*, İnkılap Kitabevi, İstanbul.
- Aktaş, Tuğba (2015). “**Deyimlerde Yalancı Eş Değerlik: Tatar Türkçesi-Türkiye Türkçesi Örneği**”, Turkish Studies 10/4 S. 1-16
- Bermaganbetova, Samal (2016), **Türkiye Türkçesi ve Kazak Türkçesi Arasındaki Yalancı Eş Değerler**, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi.
- Buran, Ahmet, Alkaya Ercan (2001), *Çağdaş Türk Lehçeleri*, Akçağ Yayınları, Ankara.
- Cengiz, Mustafa (2017), **Güneybatı Türk Lehçelerinde Yalancı Eş Değerlik**, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Erciyes Üniversitesi.
- Cengiz, Mustafa (2016) “**Türkmen Türkçesi ile Türkiye Türkçesindeki Deyimlerde Görülen Yalancı Eş Değerler**” International Journal of Humanities and Education (Elektronik dergi), Cilt 2, Sayı 4, s. 208-248
- Çakır, Mustafa (1996), “**Çeviride Eş Değerlik İlişkileri**”, Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi Cilt 6, 93-107
- Çelik, Esra. (2005), **Azerbaycan Türkçesi ile Türkiye Türkçesi Arasında Yalancı Eş Değerlik**, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi.
- Elcan, Abdullah (2010), “**Bir Karşılıklı Anlaşılabilirlik Problemi: Türkiye Türkçesinin ile Azerbaycan Türkçesi Arasında Yalancı Eş Değer Kelimeler**”, Tudok 665-673
- Ercilasun Bican, Ahmet (2007). *Türk Lehçeleri Grameri*, Akçağ Yayınları, Ankara

- Ersoy, Feyzi (2007), “**Çuvaş Türkçesi ve Türkiye Türkçesinde Yalancı Eş Değerler**”, TürkBilig, Sayı 14.
- Ertuğ, Sadiye (2007), **Oğuz Grubu Türk Lehçelerindeki Hareket Fiillerinde Yalancı Eşdeğerlikler** (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ondokuz Mayıs Üniversitesi.
- Göktürk, Akşit (1994), *Çeviri: Dillerin Dili*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul
- Gül, Eda (2011), **Özbek Türkçesi – Türkiye Türkçesi Yalancı Eş Değerli Sözcükler**, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ondokuz Mayıs Üniversitesi.
- Kara, Mehmet (2009), “**Lehçeler Arası Aktarmalarda Temel Sorunlar**”, Turkish Studies, 4/4
- Karadoğan, Ahmet (2004), **Türk Lehçeleri Arasındaki Aktarma Sorunları (Türkmen Türkçesi – Türkiye Türkçesi Üzerine Bir İnceleme)**, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Kırıkkale Üniversitesi.
- Karadoğan, Ahmet (2004), “**Türk Lehçeleri Arasında Yapı Eş Değerliliği ve Yalancı Eş Değer Yapılar**”, V. Uluslararası Türk Dili Kurultayı Bildirileri I, 20-26 Eylül 2004, Ankara, s. 1591-1604.
- Kırömeroğlu, Nida (2011), **Türkmen Türkçesi ve Türkiye Türkçesindeki Yalancı Eş Değerler**, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Kültür Üniversitesi.
- Kirişçioğlu, Fatih (2006), “**Türkmen Türkçesinden Türkiye Türkçesine Yapılan Aktarmalarda Karşılaşılan Bazı Problemler**”, Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi, S. 20, s. 21-35.
- Kocaman, Ahmet (2006), “**Temel Kavramlar Sorunlar Tartışmalar**”, Dil Derneği, Ankara
- Koller, Werner (1983), *Einführung in die Übersetzungswissenschaft* Quelle und Meyer- Taschenbücher 819, Heidelberg.
- Korkmaz, Zeynep (2007), *Türkiye Türkçesi Grameri*, TDK Yayınları, Ankara.
- Özlem, Yaşar (2013), **Kırgız Türkçesi ve Türkiye Türkçesinde Yalancı Eş Değerler**, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi.

- Rähmätülläyev, Şävkät (1978), *Özbek Tiliniñ İzähli Frazologik Luğäti*, Oqıtuvçı Näşriyätı. Täşkent.
- Resulov, Asker (1995), **Akraba Diller ve “Yalancı Eş Değerler” Sorunu**. C. II., S: 524, s. 916-924.
- Rifat, Mehmet (2013), *XX. Yüzyılda Dilbilim ve Göstergebilim Kuramları*, 4. Baskı, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul
- Rustemova, Nadzhiie (2014), **Kırım Tatarcası ve Türkiye Türkçesinde Yalancı Eşdeğerler**, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Süleyman Demirel Üniversitesi.
- Soysal, Fırat (2012), **Eşdeğerlik Ve Skopos Kuramının Çeviri Eylemine Uygulanabilirlikleri: Berthold Brecht çevirilerine eleştirel bir yaklaşım**, (Yüksek Lisan Tezi), Fırat Ünversitesi
- Sinan Turan, Ahmet (2008), **“Deyim Kavramı Üzerine Notlar-I”**, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt 18, s. 91-98
- Şahin, Tuğba (2016). **Azerbaycan Türkçesinden Türkiye Türkçesine Aktarma Problemleri**, (Yüksek Lisan Tezi), Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi
- Tekin, Talat (1989). **“Türk Dil ve Diyalektlerinin Yeni Bir Tasnifi”**, Erdem Dergisi Sayı: 13, ss. 141-168
- Tekin, Talat, Ölmez, Mehmet (2015), *Türk Dilleri* (Giriş), Bilgesu Yayıncılık, III. Baskı, Ankara
- Uğurlu, Mustafa (2000). **“Türk Lehçeleri Arasında Aktarma Meseleleri ve “Abay Yolu Romanı”**, Bilig 15, s. 59-80.
- Uğurlu, Mustafa (2004), **Türk Lehçeleri Arasında Kelime Eş değeri**, Bilig 29, s. 29-40
- Uğurlu, Mustafa (2012), **“Türk Lehçeleri Arasında Benzer Kelimelerin Eş Değerlik Durumu”**, Turkish Studies 7/4, s. 215-222.
- Üşenmez, Emek (2012), *Modern Özbek Türkçesi*, Akademik kitaplar, İstanbul
- Üşenmez, Emek, Boltabayev, Saidbek ve Gülşah Tuğlacı, (2016). *Özbekçe Türkçe Sözlük*, Türk Dünyası Vakfı, İstanbul
- Vardar, Berke (2002), *Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü*, İstanbul: Multilingual Yayınları.

- Yaman, Ertuğrul., Mahmud, Nizamiddin (1998), *Özbek-Türkçesi – Türkiye Türkçesi ve Türkiye Türkçesi – Özbek Türkçesi Karşılıklar Kılavuzu*. Türk Dili Kurumu Yayınları, Ankara.
- Yıldız, Hüseyin (2009), “**Karay Türkçesinde Yalancı Eş Değer Kelimeler**”, Gazi Türkiyat Türklük Bilimi Araştırmaları Dergisi. Sayı 5.
- Yoldaşev, İbrahim., Öztürk, Tuncay., Öztürk, Yüksel (1998). *Özbek-Türk Atasözleri ve Deyimleri Sözlüğü*, Taşkent.
- Yunus, Buayşem (2006), **Anlambilim Açısından Türkçe ve Çince’de Deyim Karşılaştırılması (Organ Adları İle İlgili Deyimler)**, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi
- Zal, Ünal (2009), “**Türk Lehçeleri Arasında Aktarma Meseleleri ve “İki Ağaç” Şiir Kitabı Üzerine**”, Gazi Türkiyat, s. 431-455/5

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

- Adı: Çağdaş
- Soyadı: KEÇECİ
- Doğum Yeri: İzmir
- Doğum Tarihi: 28.10.1987
- Uyuşu: T.C
- Askerlik Durumu: Tecilli
- Telefon: (+90)505-488-8757

EĞİTİM BİLGİLERİ

- 2018-2019 Ardahan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Doktora (Bilim dalı Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları) Ders Dönemi
- 2014-2018 Ardahan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Yüksek Lisans (Bilim dalı Çağdaş Türk lehçeleri ve Edebiyatları) Tezli Yüksek Lisans (Özbek Türkçesi ve Türkiye Türkçesindeki Eş Değer ve Yalancı Eş Değer Deyimler)
- 2010- 2014 Ardahan Üniversitesi, İnsani Bilimler ve Edebiyat Fakültesi, Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Bölümü
- 2007-2009 Erciyes Üniversitesi Kayseri Meslek Yüksek Okulu Radyo ve Televizyon Yayımcılığı
- 2002-2005 80. Yıl Anadolu Lisesi Ardahan /Merkez
- 1994-2001 23 Şubat İlköğretim Okulu Ardahan /Merkez

KURS VE SERTİFİKALAR

- Kafkas Üniversitesi Eğitim Fakültesi Pedagojik Formasyon Sertifikası 2015